

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO

FILOZOFIJA KAO MINERVINA SOVA

Svijet u očima filozofa

**66. Godišnji simpozij
Hrvatskog filozofskog društva**

Zagreb, 27. – 29. studenoga 2025.

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO

66. godišnji simpozij
Hrvatskog filozofskog društva

**FILOZOFIJA KAO
MINERVINA SOVA**
Svijet u očima filozofa

Zagreb, 27. – 29. studenoga 2025.

Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku Sveučilišta u Zagrebu
(Ul. Ivana Lučića 1a)

Grad Atena, posvećen božici Ateni, stoljećima je usvajao kao svoje simbole i oznake lik djevice, kćeri Zeusa, božice rata i mudrosti, te prikaz svete sove. Gotovo svi atenski novčići, još od 6. stoljeća pr. Kr., prikazuju lik Palade Atene na licu, a na naličju svetu sovu, Mjesec – vladaricu noći, grančicu masline s plodom i ime države izdavateljice: AΘE – skraćenicu imena grada: ATHE. Tijekom 5. stoljeća atenski novčić sa sovom, gotovo uvijek izrađen od srebra, već je bio najstabilniji i najugledniji u cijelom Sredozemlju. Zapravo, izraz *glauka eis Athenas* (»nositi sove u Atenu«) tada je značio nešto suvišno i nepotrebno (naš ekvivalent bio bi »nositi drva u šumu« ili »sipati vodu u more«, ali prije dvije tisuće i četiri stotine godina). Najčešće je u optjecaju bio novčić vrijednosti četiri drahme – tetradrahma – od kojih se mnogi primjerci čuvaju u vrlo dobrom stanju. Tipična srebrna tetradrahma, s prikazom sove i masline, ima promjer od 24 milimetra i težinu od 17 grama. Lošije su nam sačuvani novčići manje vrijednosti (poput *obola*, koji je vrijedio šestinu drahme), jer su bili u svakodnevnom optjecaju. Izgled atenskih novčića vrlo se malo mijenjao sve dok ih u 1. stoljeću pr. Kr. nisu zamijenili rimski novci. Minerva se tada pojavljuje rjeđe na kovanicama, ali često, premda u minijaturnom obliku, i dalje ima sovu uz sebe. (Pojašnjenje u slobodnom prijevodu preuzeto s <https://www.lechuza.org/zoo/mon01.htm>.)

Sadržaj

Organizatori simpozija	7
Uvodna riječ (Ivo Džinić)	13
Program simpozija	19
Sažeci izlaganja na simpoziju	29
Plenarna predavanja	31
Izlaganja u sekcijama	33
Adresar sudionika i sudionica	91

ORGANIZATORI SIMPOZIJA

Organizator simpozija
FILOZOFIJA KAO MINERVINA SOVA
Svijet u očima filozofa

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO
<http://www.hrfd.hr>

Adresa:
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb

Telefon:
+385 (0)1 6111 808

Fax:
+385 (0)1 6117 012

e-mail:
hrfd@hrfd.hr

Simpozij je organiziran uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih Republike Hrvatske
te uz potporu Sveučilišnog centra za integrativnu bioetiku Sveučilišta u Zagrebu

Organizacijski odbor simpozija
FILOZOFIJA KAO MINERVINA SOVA
Svijet u očima filozofa

Predsjednik:

prof. dr. sc. Ivo Džinić
(Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu)

Tajništvo:

Valentino Findrik, *tajnik*
(Zagreb)

Mira Matijević, *poslovna tajnica*
(Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb)

Članovi:

prof. dr. sc. Josip Berdica
(Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku)

prof. dr. sc. Bruno Ćurko
(Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu)

izv. prof. dr. sc. Ivan Dodlek
(Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu)

prof. dr. sc. Željko Kaluđerović
(Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu)

prof. dr. sc. Tomislav Krznar
(Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu)

dr. sc. Suzana Maslač
(Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu,
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku)

dr. sc. Aneli Dragojević Mijatović
(Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci)

doc. dr. sc. Matija Mato Škerbić
(Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu)

prof. dr. sc. Ivana Zagorac
(Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu)

doc. dr. sc. Pavao Žitko
(Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku)

UVODNA RIJEČ

Ptica *mala sova* ili *sivi ćuk* tradicionalno je u grčkoj mitologiji predstavljala ili pratila Atenu, božicu mudrosti, odakle i dolazi stručni naziv za ovu vrstu sove »noćna Atena« (lat. *Athene noctua*). Inkarnaciju grčke božice Atene u rimskoj mitologiji predstavljala je Minerva, pa odatle i naziv »Minervina sova« kao učestaliji širom zapadnoga svijeta za simbol mudrosti i pronicljivosti. U filozofskoj tradiciji ova metafora uma kao noćne ptice ima dugu povijest, baš kao i Aristotelova analogija između ljudskoga intelekta i slijepih očiju šišmiša u *Metafizici* (Met. II 993 b9-11), te je imala više negativno epistemološko obilježje. Svoj afirmativni kontrast metafora je doživjela s Hegelom, koji je u svojim *Osnovnim crtama filozofije prava* (1820.) istaknuo kako »Minervina sova počinje svoj let tek u sumrak«. Time se, između ostaloga, želi reći kako filozofi svoj posao započinju tek onda kada je stvarnost dovršila svoj proces oblikovanja, odnosno filozofija nastupa u zrelosti stvarnosti, jer ju shvaća, takoreći, naknadno. Riječ je o mudrosti koja dolazi s vremenskim odmakom jer se i djelatne sile postojanja mogu spoznati tek naknadno. To, nadalje, implicira i činjenicu kako se ljubitelji mudrosti ne trebaju zalijetati i izlijetati prerano u svojim prosudbama i refleksijama, nego filozofija treba biti svoje vrijeme mislima obuhvaćeno. Sve to skupa ne bi trebalo značiti da filozofija kasni, nego da se u refleksiji – u sposobnosti da iz kaosa izvuče smisao, da u zbunjenosti postavi pravo pitanje – očituje njezina vrijednost i snaga.

Dakako, s obzirom na ovu metaforu može se dalje promišljati o zadaći filozofije i njezinoj pravovremenoj intervenciji u pogledu svjetskih događanja, pogotovo u kontekstu opravdane zabrinutosti za budućnost čovječanstva i svih izazova i problema povezanih s tim. Primjerice, Cassirer, suprotno Hegelu, tvrdi da veliki mislioci u prošlosti nisu bili samo svoje vrijeme mislima obuhvaćeno, nego su nerijetko morali misliti preko i protiv svojega vremena. Po njemu je filozofija, ako samo naknadno reflektira nad stvarnim događajima, osuđena na kvijetizam odnosno potpuno pasivan pristup prema čovjekovoj povijesti. To bi predstavljalo neku vrstu spekulativnoga dokoličarenja, a što je u suprotnosti s općim karakterom i s poviješću same filozofije. Ona ne samo da ima pravo, nego ima i obvezu reflektirati nad društveno-političkim i kulturnim datostima s ciljem njihova što boljeg razumijevanja, kako bi eventualno na vrijeme i mogla upozoriti na svu njihovu ozbiljnost ili prijetnju. Stoga će Cassirer zaključiti da filozofija bez te intelektualne i moralne hrabrosti i odvažnosti uopće ne ispunjava svoju zadaću u čovjekovu kulturnom i društvenom životu. Jürgen Mittelstraß čak predlaže i svojevrsnu promjenu paradigme, kada postavlja pitanje »Zašto zora ne bi bila vrijeme filozofije?« No ni takvo razumijevanje

uloge filozofije u kontekstu stvarne ljudske povijesti nije bez poteškoća i vrlo brzo ublažava svojevrsni optimizam jer je teško moguće doći, primjerice, do preciznih prognoza o budućnosti, što opet s te točke gledišta daje Hegelu za pravo kada pušta Minervinu sovu da poleti tek u sumrak.

Ne ulazeći u dublje filozofske rasprave i rasprave o filozofiji, poanta je ovdje ukazati da je filozofija uvijek govorila i da uvijek treba govoriti, makar i u Minervin sumrak, o neodgodivim problemima suvremenosti, čije bi rješavanje možda tek moglo pripremiti zoru, jutarnje rumenilo jasnog uvida u to što jest. Samo tada Minervin polet u sumrak neće voditi u tminu – *Lethe*, nego u *Aletheia* ne-zaborava dostojanstva bitka uopće.

Kakvo god bilo razumijevanje uloge filozofije i filozofa u ovom kontekstu, činjenica je da su filozofi pozvani da u svim vremenima oblikuju promišljanja budućih generacija i da utječu na što je moguće veći broj ljudi. Brojna civilizacijska dostignuća, poput demokracije, slobode i jednakopravnosti te ljudskih prava, usidreni su čvrsto u našem razmišljanju zahvaljujući i pripremnom intelektualnom radu, dakako, i filozofa. Njihov daljnji razvoj je nemoguće zaustaviti, pa prema tome i zadatak filozofije nipošto nije dovršen. Čineći aktualne događaje predmetom promišljanja pokazuje se očitim kakvu korist i važnost filozofija ima i danas te koliko toga ima za reći i u suvremenom društveno-političkom i svakom drugom kontekstu. Temeljna pitanja vezana za kolektivnu i pojedinačnu odgovornost i obveze koje proizlaze iz prava, zatim pitanja o pojmu istine i njegovom značenju za društvo, kao i pitanja vezana za samu misao i njezin položaj u suvremenom kontekstu, uvijek trebaju biti i ostati u fokusu filozofije. Ona na specifičan način razmatra one dimenzije problema koje su drugim znanstvenim pristupima na rubu interesa ili čak nedostupne, a za ljudski su život od bitnoga značenja. Budući da je filozofiji inherentno poticanje, razvijanje i kultiviranje skepse i kritičkoga mišljenja, njezine su zadaće, pogotovo u kriznim situacijama, i veće i važnije nego u slučaju mnogih drugih znanosti.

Cilj planiranoga simpozija jest potaknuti na promišljanje o društvenim, političkim, općekulturnim i brojnim drugim temama i problemima s kojima se susrećemo i koje kao takve prepoznajemo u suvremenom svijetu. Nadalje, želi se potaknuti na slobodno kritičko promišljanje, na razmjenu mišljenja i zajedničko detektiranje stvarnih problema svijeta u kojem živimo. U doba svojevrsne »post-istine«, informacijske inflacije i tehnološke dominacije, filozofija i treba poticati na odgovornost i zauzeto promišljanje postojećega stanja. Znanje, pa ni ono filozofsko, nije i ne smije biti samo akumulacija činjenica, nego ujedno

i kritička prosudba, iznošenje etičkih sudova i svijest o zajedničkoj i osobnoj odgovornosti. U vremenu kada se sve češće traže brzi odgovori na brojna pitanja i brojne izazove, filozofija traži da se ne žuri, da se promišlja dublje i da se živi svjesnije. Ona ne spašava svijet, niti čovjeka spašava od svijeta, nego uči kako živjeti u tom i takvom svijetu, kako se ne izgubiti u njemu. Sova Minervina i dalje leti, i to ne da bi izbjegla tamu, nego da bi u njoj tražila i dočekala zoru odnosno istinu.

Prof. dr. sc. Ivo Džinić

Predsjednik organizacijskog odbora simpozija

Filozofija kao Minervina sova: svijet u očima filozofa

PROGRAM SIMPOZIJA

ČETVRTAK, 27. studenoga 2025.

- 9.00–9.30** *Otvaranje simpozija i pozdravne riječi*
- 9.30–10.15** *Plenarno predavanje*
- BARBARA ĆUK (Zagreb): Svijet očima filozofkinja
 - *Diskusija*
- 10.15–10.45** *Pauza*
- 10.45–12.00** *Filozofija kao Minervina sova*
- Predsjed: VALENTINO FINDRIK
- MISLAV JEŽIĆ (Zagreb): Tko su božica Athena i njena sova?
 - ŽELJKO PAVIĆ (Zagreb): Aurora – Minerva – Aurora
 - LUKA BOGDANIĆ (Zagreb): Marginalije o filozofiji i progresu
 - IVO DŽINIĆ (Zagreb): Cassirerova interpretacija filozofije kao Minervine sove
 - *Diskusija*
- 12.00–12.15** *Pauza*
- 12.15–13.30** *Filozofija između suvremenosti i budućnosti*
- Predsjed: JAKOV KALAJŽIĆ
- PAULO RAŠICA (Zagreb): Suvremenost u svjetlu platoničkog pojma vremena
 - IRIS VIDMAR JOVANOVIĆ (Rijeka): Filozofija i suvremeni društveni izazovi
 - IVICA KELAM (Osijek): Mogu li filozofi danas mijenjati svijet ili su samo u službi neoliberalnog kapitalizma? Kritički osvrt na longtermizam
 - SONJA TOMOVIĆ-ŠUNDIĆ (Podgorica): Filozofija smisla i razumijevanje budućnosti
 - *Diskusija*

13.30–15.00 *Popodnevna pauza*

15.00–16.15 *Zadaća filozofije i filozof danas*

Predsjedatelj: IVICA KELAM

- HRVOJE JURIĆ (Zagreb): Kavez za Minervinu sovu
- JAKOV KALAJŽIĆ (Zagreb): »Mnogoukost umu ne uči.« Filozofirati u današnjici?
- VALENTINO FINDRIK (Zagreb): Tko je (danas) filozof?
- DANKO PLEVNIK (Karlovac): Da li bih ponovno studirao filozofiju?
- *Diskusija*

16.15–16.30 *Pauza*

16.30–17.45 *Zlo, patnja, nasilje*

Predsjedatelj: HRVOJE JURIĆ

- IRENA KAPOVIĆ (Osijek): Filozofija i nasilje
- SEAD ALIĆ (Zagreb): Garaudyjevo razumijevanje cionizma
- FILIP KRAJINA (Zagreb): Pojam svetoga u antropologiji Renée Girarda
- MARIJANA KOLEDNJAK (Zagreb): Etika istine nasuprot etici zla: Alain Badiou i zadatak filozofije u sumraku svijeta
- *Diskusija*

17.45–18.00 *Pauza*

18.00–19.30 *Studentska sekcija*

Predsjedatelj: DARKO KOVAČIĆ

- TIN FRESL (Zagreb): Minervina sova u virtualnom rezervatu – budućnost umjetnosti i filozofije u doba umjetne inteligencije
- FILIP SINKOVIĆ (Zagreb): Problem svijesti – Plessnerova filozofija između životinja, ljudi i umjetne inteligencije

- DINO SAČARIĆ (Zagreb): Problem ravnodušnosti: neke filozofske perspektive
- IVANA RELJANOVIĆ (Zagreb): Filozofija i paternalizam
- LEA MRAZ (Zagreb): Bolje dvogled u ruci, nego sova na grani – postmoderni pogled na filozofiju
- *Diskusija*

PETAK, 28. studenoga 2025.

9.00–9.45 *Plenarno predavanje*

- GORAN SUNAJKO (Zagreb): Filozofija – više od puke znanosti
- *Diskusija*

9.45–10.00 *Pauza*

10.00–11.15 *Povijest i napredak filozofije*

Predsjed: BARBARA STAMENKOVIĆ TADIĆ

- FRANE BULJAN (Zagreb): Povijest filozofije kao razborište beskonačnih prepirki
- IGOR ETEROVIĆ (Rijeka): Zašto Minervina sova bez leta u zoru niti neće možda dočekati sumrak: kantijanski pogled na filozofijsku viziju (gradnje) mudrosti
- FRANJO MIJATOVIĆ (Rijeka): Granice i mogućnosti Kantove metafizike
- EMA LUNA LALIĆ (Rijeka): Konsenzus i napredak u filozofiji
- *Diskusija*

11.15–11.30 *Pauza*

11.30–13.00 *Minerva i umjetnost*

Predsjed: IGOR ETEROVIĆ

- IGOR LOINJAK (Josipovac): Umjetnost i odraz apsolutne Ideje
- BARBARA STAMENKOVIĆ TADIĆ (Zagreb): Poezija kao Minervina sova: estetska istina, vizija čovjeka u doba umjetne inteligencije, pedagoška zadaća
- MARKO VOJNIĆ (Zagreb): Glazba kao frekvencije otpora (primjer Crass, Zion Train i 99 Posse)
- KATARINA RUKAVINA (Rijeka): O kraju umjetnosti: razmišljanja o pristupu Donalda Kuspira

- MATIJA MATO ŠKERBIĆ (Zagreb): Urbana glazba kao metodički resurs u nastavi filozofije i etike: primjer pjesme »Svi smo pozvani« grupe Replica
- *Diskusija*

13.00–15.00 *Popodnevna pauza*

15.00–16.00 *Minerva i hrvatska misao*

Predsjed: KATARINA RUKAVINA

- ZVONKO MILIČIĆ (Visoko): »U mraku« osmanske Bosne. Filozofski uspon franjevačke Minerve do novog vijeka
- TOMISLAV ZELIĆ (Zadar): Let Minervine sove u njemačkom pjesništvu iz hrvatskog pera
- IVAN VRANJEŠ (Osijek): Misaoni patriotizam – hrvatska misao kao dio protuteže višerazmjernoj dekadenciji
- *Diskusija*

16.00–16.15 *Pauza*

16.15–17.30 *Mudrost, odgoj i obrazovanje*

Predsjed: ZVONKO MILIČIĆ

- STJEPAN RADIĆ (Đakovo): Filozofija kao Minervina sova u kontekstu (sveučilišnog) obrazovanja
- ALEKSANDRA GOLUBOVIĆ (Rijeka): Mudrost, odgoj i odgovornost
- DAFNE VIDANEC (Zagreb): Propit(k)ivanje i evaluacija didaktičko-pedagoških standarda u nastavnim procesima usmjerenim prema radu s djecom s teškoćama: etičko-aretaičko-onto-logička perspektiva
- IVANA ZAGORAC (Zagreb): Transformacija svijeta ili subjektivacija subjekta? Obrazovni horizont suvremenog intelektualca
- *Diskusija*

17.30–18.00 *Pauza*

18.00–20.30 *Godišnja sjednica Skupštine Hrvatskog filozofskog društva*

20.30 *Cocktail*

SUBOTA, 29. studenoga 2025.

9.00–10.15 *Svijet u očima filozofa 1*

Predsjedatelj: BERNARD ŠPOLJARIĆ

- TOMISLAV BUNOZA (Đakovo): Sova leti još uvijek? Hermeneutičko-mitološki pristup razumijevanju »processa« kod Nietzschea
- FILIP MARTIN SVIBOVEC (Zagreb): Filozofija kako je vidi Nikolaj Berdjajev
- DARIO VUGER (Osijek): Čitanje Hegela i čitanje svijeta – Alexandre Kojève o kraju povijesti u Japanu
- IVAN SMILJANIĆ (Zagreb): Svijet modernosti kao svijet privida
- *Diskusija*

10.15–10.30 *Pauza*

10.30–11.45 *Svijet u očima filozofa 2*

Predsjedatelj: IVAN SMILJANIĆ

- MIRKO VLK (Zagreb): »Opasni« spomen – potencijal i ograničenja »anamnetičkog uma« Johanna Baptista Metza
- DAMJAN KOVAČ (Zagreb): Situacija iz koje se filozofira
- MATEA TUNJIĆ (Zagreb): Marsilije Padovanski: sumrak srednjeg vijeka
- ZORAN TURZA (Zagreb): Je li Žižekovo tumačenje kršćanskog ateizma dovoljno radikalno? Kriitička analiza
- *Diskusija*

11.45–12.00 *Pauza*

12.00–13.15 *Čovjek u očima filozofa*

Predsjedatelj: TOMISLAV BUNOZA

- BERNARD ŠPOLJARIĆ (Zagreb): Sloboda čovjeka i oslobođenje čovječnosti

- MELITA JEROLIMOV (Zadar): Patnja u društvu spektakla
- MARKO VUČETIĆ (Zadar): Dijalektički odnos pojedinca i politike
- SUZANA MASLAĆ (Đakovo): O krizi slušanja kao egzistencijalnom izazovu – Welteova dijagnoza moderniteta
- *Diskusija*

13.15–13.45 *Pauza*

13.45–15.15 *Znanost, činjenice, umjetna inteligencija*

Predsjed: SUZANA MASLAĆ

- IGOR ČATIĆ (Zagreb): Alatna pismenost
- JAKOV ERDELJAC (Zagreb): Umjetna inteligencija – novi slon u sobi akademske zbiljnosti
- DIVNA VUKSANOVIĆ (Beograd): Minervina sova i algoritamsko ogledalo
- ANITA LUNIĆ (Split): Let iznad algoritamskog gnijezda: važnost budnosti etike u zoru novoga dana
- ANA JELIČIĆ (Split): Algoretika – čuvarica istine i odgovornosti u epohi umjetne inteligencije
- *Diskusija*

15.15–15.30 *Pauza*

15.30–16.45 *Post-istina, demokracija, dijalog*

Predsjed: JAKOV ERDELJAC

- MARITA BRČIĆ KULJIŠ (Split): Jesmo li spremni za jednakost?
- VLATKO ILIĆ (Beograd): Filozofija, orijentacija, nastranost
- SUZANA MARJANIĆ (Zagreb): Anarhističke i kritičkoanimalističke knjige filozofa Radoslava Tasovca
- JOSIP BERDICA (Osijek): Budućnost demokracije u okruženju »post-istine«
- *Diskusija*

16.45–17.00 *Završne riječi i zatvaranje simpozija*

SAŽECI IZLAGANJA
NA SIMPOZIJU

PLENARNA PREDAVANJA

Izv. prof. dr. sc. Barbara Ćuk

Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Svijet očima filozofkinja

Život i djelovanje, predan rad i oštroumnost, poštovanje prema istini i žudnja za znanjem, prepoznatljiv moralni identitet i odvažnost, dubina i suptilna iznijansiranoost mišljenja, vještina pisanja, argumentirano razvijanje pozicija i razmjena ideja po kojima ih možemo prepoznati, razlozi su za oslovljavanje žena u ovom izlaganju kojim se želi učiniti vidljivijim način na koji su se bavile čovjekom i svijetom. Predavanje govori o tome kako su razmišljale i što su pisale o temeljnom stavu prema svijetu, zapanjenosti svijetom, pokušaju viđenja i shvaćanja svega, preduvjetu i mogućnosti spoznaje svijeta, malom i velikom svijetu, cjelini, uređenosti i uzroku svijeta, svijetu kao vrtu, djelovanju u svijetu, željenom novom boljem stanju svijeta, danu i noći svijeta, o noćnom letu duše i tome što će filozofu noć te o životnoj snazi duše i prirodnoga svijeta.

Filozofija – više od puke znanosti

Izlaganje se temelji na važnosti oživljavanja filozofiranja kao sabiranja znanja o cjelini koje obuhvaća znanstvena i neznanstvena područja duha koje suvremena pozitivistička znanost ne može obuhvatiti. U današnjem svijetu potpune prevlasti scijentometrijske svijesti koja kvantificirajući, mjereći, uspoređujući i dokazujući sve nade polaže u empirijske i kvantitativne rezultate svojih istraživanja, važno je naglasiti ulogu filozofije kao sveobuhvatne znanosti koja prekoračuje svijet u granicama svoje doslovne pojavnosti i nastoji doći do cjelovita znanja do kojega, zbog svođenja spoznaje na samo kvantitativne pokazatelje, suvremena znanost ne može dospjeti. Osobito je to važno u svijetu koji je kapitalističkom fragmentacijom zanimanja i podjelom rada potaknuo i fragmentaciju filozofije na filozofijske discipline i poddiscipline, narušavajući tako njezin izvorni smisao znanosti o cjelini bivstvovanja koja iz pojedinačnog i partikularnoga ne može izricati adekvatnu istinu o općemu. Najizravnije je i najdalje u toj zamisli otišao upravo Hegel temeljem metafore o Minervinoj sovi. Njegovo je nastojanje na filozofiji kao apsolutnoj znanosti označavalo i apsolutan karakter znanja kao predmeta filozofije. Ona tako ne ostaje na samodanostima svijeta već, uključujući sva njegova proturječja, utemeljuje apsolutnu znanost duha kao svojega apsolutnog predmeta. Izlaganje stoga ima upozoriti i na opasnost od pojedinačnih i partikularnih političkih, društvenih i kulturnih ideologiziranja znanja koja nastaju kada se, od znanosti o općemu i apsolutnomu, filozofija pretvori u znanost koja temeljem pojedinačnoga i partikularnoga nastoji razumjeti i proklamirati opće i cjelovito.

IZLAGANJA U SEKCIJAMA

Prof. dr. sc. Sead Alić

Centar za filozofiju medija i mediološka istraživanja, Zagreb, Hrvatska

Garaudyjevo razumijevanje cionizma

Roger Garaudy je jedan od filozofa koji su kritički pisali o cionističkom pokretu. Njegovo se ime danas rijetko spominje. Zagovornici cionističkog pokreta uspjeli su ga učiniti gotovo nevidljivim. No aktualna zbivanja u Gazi i na Zapadnoj obali pokazuju da je ispravno ocijenio cionistički pokret. Garaudy nije čekao »finalno rješenje« za Palestince, nego je na vrijeme upozorio u kojem bi se smjeru mogla razvijati situacija u Palestini. Kažnjen je financijski. Doživio je i svojevrsno izopćenje iz filozofijskih i kulturnih krugova Francuske, cijele Europe i Amerike. No njegove analize propagandnih laži cionizma ostavile su neizbrisiv trag u kritičkoj misli Filozofije oslobađanja.

Prof. dr. sc. Josip Berdica

Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Budućnost demokracije u okruženju »post-istine«

Suvremena je demokracija obilježena različitim oblicima tzv. »post-istine«, odnosno fikcija i lažnih i izmišljenih informacija koje se predstavljaju istinitima i u koje članovi društva vrlo često vjeruju. Riječ je o diskursu koji nagriza temeljne vrijednosti i funkcije demokratskog diskursa. Naime, ako se demokracija temelji na razložnim izborima postavlja se pitanje: na temelju čega možemo očekivati »razložan« demokratski proces ako nam je suvremeno društvo obilježeno neistinom? Što se događa s demokracijom kada istina nestane, ili kada laž postane »istina«? Na temelju »lažnih istina« političko tijelo može donositi i stvarne odluke što na izborima što na referendumima, te tako u konačnici utjecati na kreiranje pa i samo funkcioniranje demokratskog (ali i pravnog) sustava u cjelini. Ovim izlaganjem želimo razmišljati u kontekstu filozofije društva: koliko je diskurs »post-istine« stvarni izazov za »najmanje loš« oblik vladavine – demokraciju, te kako »post-istina« može sudjelovati u urušavanju političke i pravne kulture.

Izv. prof. dr. sc. Luka Bogdanić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Marginalije o filozofiji i progresu

Može li se filozofija zadovoljiti metaforom »Minervine sove«? Na primjer, jasno je da se filozofska misao koja želi biti misao revolucije ne može zadovoljiti idejom da filozofija promišlja i osvježuje samo već završene procese. Dakle, pitanje koje se želi postaviti jest može li filozofija promišljati i stvoriti misao koja je anticipacija radikalno novog. Odnosno, pitanje je može li i treba li filozofija biti nešto više od vlastitog vremena uhvaćenog u mislima, tj. može li ona uopće biti znanost koja u sebi sažima sam tijek svijeta. Kao što je evidentno, radi se o pitanjima koja podrazumijevaju propitivanje odnosa između filozofije i historijskih promjena. Nije li možda poželjnije gledati na filozofiju kao na Angelusa Novusa, odnosno kao na mišljenje koje i kada je nošeno olujom prema budućnosti gleda i analizira prošlost?

Jesmo li spremni za jednakost?

U svom poznatom djelu *Izvori totalitarizma* H. Arendt odbacuje prirodnu jednakost i navodi: »Nismo rođeni jednaki; postajemo jednaki kao članovi neke skupine po snazi svoje odluke da sebi jamčimo uzajamno jednaka prava« (2015: 294). Međutim, navedeno shvaćanje jednakosti postulira određene nejasnoće. Kako bismo otvorili prostor dodatnom razumijevanju navedene ideje jednakosti, u ovom ćemo izlaganju razložiti njeno shvaćanje kroz tri sekvence:

a) »Nismo rođeni jednaki...« – no, jesmo li rođeni za jednakost?

b) »... postajemo jednaki kao članovi neke skupine...« – no, jesmo li jednaki time što smo rođenjem postali članovi te skupine ili postajemo jednaki kada, drugim rođenjem, postajemo (djelovanjem) članovi te skupine?

c) »... po snazi svoje odluke da sebi jamčimo uzajamno jednaka prava« – kada pokazujemo spremnost za jednakost? Na temelju razloženih sekvenci, cilj je ovog izlaganja prikazati ideju jednakosti kod H. Arendt kao ideju participativne jednakosti, odnosno spremnosti pojedinca da djelovanjem potvrdi osobnu odgovornost prema drugome kao jednake.

Frane Buljan, dipl. fil.

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorand)

Povijest filozofije kao razborište beskonačnih prepirki

Svaki namjernik u filozofiju iskušava čudnovatu narav područja u koje ulazi. Čini se, naime, da zasebnih filozofija ima onoliko koliko ima onih koji se u nju posvećivahu (*quot capita, tot sensus – sententiae*). Međutim, ako je istina svega jedna (*die Wahrheit aber ist eine – Hegel*), a takvo nesavladivo čuvstvo ili vjeru (*Gefühl oder Glauben*) ima instinkt uma (*der Instinkt der Vernunft*), onda bi i samo jedna filozofija morala biti istinita. No, možda je s njom ipak kao s vratima u staroj poslovice (Aristotel), onome što se putem i pokraj njega (*para – oimos*) pripovijedalo dok nije postalo opće prihvaćeno, koja nitko sasvim ne promašuje, ali i ne otvara u cjelini (*das Ganze, to holon, totum*), a iz truda mnogih i tijekom puno vremena (*meta pasēs tribēs kai pollou khronou – Platon*), dveri pravde (*Dikē – Parmenid*), na putevima noći i dana, postupno rastvaraju svoj zjapeći bezdan (*khasma – khainō – khaos*) koji istraživača prožetog imanentnom žudnjom za svijetom znanja (*khreō de se panta pythesthai – Parmenid*) dovodi u blizinu mudrosti. Poput glumaca u kazalištu (*theatrum mundi*) izmjenjuju se akteri u povijesti filozofije plaćajući račun, kaznu, odnosno pravdu onome božanstvu (*samoj pravdi – dikē*) koje poravnava nepravde, a u svojoj vlasti ima mnoge kazne (*dikē polypoinos – Parmenid*) i raspolaze ujedno izuzetnom ključarskom službom prema kojoj namjericima, ovisno o stupnju i intenzitetu posвете, naizmjenice otvara i zatvara svoje dveri prema poretку vremena (*kata tēn tou khronou taxin – Anaksimandar*). Ono, naravno, poput Krona jede svoju djecu, a njihov trud zbiva se kao stanovit razvoj (*Entwicklung in der Zeit – Hegel*) u onome što je ujedno počelo i uzrok njihovog nestanka (*aitios tēs phthorās... ho khronos – Aristotel*).

Tomislav Bunoza, mag. phil.

Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorand)

**Sova leti još uvijek?
Hermeneutičko-mitološki pristup
razumijevanju »procesa« kod Nietzschea**

Temeljno tumačenje da »Minervina sova leti u sumrak«, tvrdnje iz Hegelovog djela *Osnovne crte filozofije prava* iz 1820., smjera k iskazu da se pojave shvaćaju naknadno – da filozofija najbolje reflektira nakon što je neko događanje već dovršeno, oblikovano. Kao takva, predložena tvrdnja ilustrira težnju njemačkog idealizma za definiranjem. S obzirom na to da je svako definiranje, formalno razumijevajući, svojevrсно razdvajanje, idealistička težnja se susreće s kritikama. Među njih opravdano je svrstati razumijevanje koncepta »procesa« kod F. Nietzschea koje odbija jasno, strukturno razdvajanje (zbivanja, događanja), već reflektira cjelokupno zbivanje. Utoliko se inzistira na cjelini kakva jest, ocjenjujući razdvajanje kao ljudski zahvat, odnosno nadodan čin. Koncept procesa se kod Nietzschea pojavljuje suptilno, češće implicitno nego izričito, te se pojavljuje na raznim, prividno razdvojenim poljima. Čini se da mitološki orijentiran hermeneutički pristup može prikladno pojasniti načine na koji se koncept procesa pojavljuje, te njegovo funkcioniranje u odnosu prema drugim ključnim pojmovima.

Prof. emerit. dr. sc. Igor Čatić

Fakultet strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Alatna pismenost

Alatna pismenost označava sposobnost razumijevanja, vrednovanja i svrsishodne uporabe alata u najširem smislu – od fizičkih naprava do digitalnih, mentalnih i duhovnih sredstava. Temelji se na univerzalnoj definiciji alata kao produžetka čovjekove sposobnosti da mijenja svijet, sebe i odnose. Alatna pismenost uključuje tehničku, filozofsku i društvenu dimenziju, potiče kritičko mišljenje o ulozi tehnike u životu, te omogućuje građanima da postanu svjesni korisnici, kreatori i tumači alata. U obrazovanju, ona služi kao temelj za STELA pristup – sintezu prirodnih znanosti, tehnike, etike, logike i antropologije – te otvara prostor za dijalog između tehničkih, društvenih i humanističkih disciplina.

Prof. dr. sc. Ivo Džinić

Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Cassirerova interpretacija filozofije kao Minervine sove

Njemački filozof Ernst Cassirer čovjeka je shvaćao kao simboličko biće koje mitom, jezikom, umjetnošću, znanošću i drugim simboličkim formama strukturira stvarnost te na taj način spoznaje svijet i oblikuje samoga sebe. To, dakako, implicira čovjekovu aktivnu zauzetost u tim procesima. U filozofiji je, pak, vidio snažan medij za tumačenje stvarnosti i razvoj čovjeku primjerenoga društva koje počiva na razumu i slobodi kritičkoga promišljanja. Njegova kritika Hegelove interpretacije filozofije kao one koja svoj angažman započinje tek u zrelosti ili po završetku procesa oblikovanja stvarnosti počiva upravo na spomenutim principima. Cassirer je mišljenja da bi razumijevanje filozofije kao naknadne refleksije o završenim događajima bilo, u najmanju ruku, nepotpuno. Predavanje je usmjereno analizi Cassirerova poimanja zadaće filozofije te njegove vlastite interpretacije klasične metafore Minervine sove, napose u kriznim situacijama čovjekova kulturnoga i društvenoga života.

Jakov Erdeljac, mag. phil.

Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Umjetna inteligencija – novi slon u sobi akademske zbiljnosti

U ovome izlaganju bavit ćemo se posljedicama prisutnosti umjetne inteligencije u procesu obrazovanja, kao i mogućim posljedicama njezina korištenja za pisanje znanstvenih radova. Analizirat ćemo različite pristupe u suočavanju sveučilišnih nastavnika s umjetnom inteligencijom, utjecaj umjetne inteligencije na kvantitativne pokazatelje akademske izvrsnosti te posljedice novog načina »studiranja«. Sve navedene elemente potkrijepit ćemo primjerima, relevantnim praksama i teorijskim okvirima koji ukazuju na moguće posljedice općenitog usvajanja ovakvog *modus operandi* u procesima obrazovanja i akademskog stvaralaštva.

Izv. prof. dr. sc. Igor Eterović

Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

**Zašto Minervina sova bez leta u zoru
niti neće možda dočekati sumrak:
kantijanski pogled na
filozofijsku viziju (gradnje) mudrosti**

Poznati Hegelov citat o letu Minervine sove tek u sumrak upućuje da prava mudrost, odnosno zadnja riječ filozofske evaluacije može doći tek retroaktivno, kao osvrt na sve učinjeno i ostvareno ranije. Ovakav stav odražava elitistički Hegelov stav o (vlastitoj) filozofiji kao njenom vrhuncu i zadnjoj riječi mudrosti, ali daje i nužno iskrivljenu priču o gradnji mudrosti. Kantov pristup ukazuje na potrebu gledanja na mudrost kao dinamičku, uvjetovanu empirijskim, ali s pogledom na cijelu ljudsku vrstu – upravo onako kako mu prigovaraju (prvi Hegel) da mu nedostaje u promišljanju filozofije, napose etike. Međutim suprotno tom uvriježenom mišljenju Kant nam nudi upravo suprotnu priču: potencijal za bolje razumijevanje orijentacijske snage filozofije koja joj jedino može priskrbiti (ponovno) ulogu, u bilo kojem značenju, »kraljice svih znanosti«. Time se ujedno ukazuje na izlišnost Hegelovih kritika o Kantovoj etici (i filozofiji) generalno te – povratno – na određenu nadmoć i visoki potencijal Kantove misli, kao protagonista otvorene i nikad dovršene gradnje mudrosti u obliku orijentacijskog znanja, bez kojega nam uzalud sva retrospektivna saznanja o činjenicama koje su se dogodile, a kojima se (ako ćemo biti posve iskreni) ponajprije treba baviti kvalitetna povijesna znanost, a ne sama filozofija.

Valentino Findrik, mag. theol.

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorand)

Tko je (danas) filozof?

Raspravu o mudrosti kao konačnom željenom odredištu filozofije nužno prate fundamentalna pitanja o naravi filozofije i onoga tko se njome bavi. Otkrivajući neka od tih pitanja cilj je izlaganja rasvijetliti put prema raspravi o definiciji i ulozi filozofa, napose u suvremeno za filozofiju i filozofiranje naizgled mnogostruko nepovoljno doba, te ukazati na neizbježne izazove takvog zadatka. Izlaganje je stoga načelno strukturirano kao niz sukcesivnih pitanja koja imaju svoje ishodište u naslovnom pitanju, a koja mogu služiti i kao jednostavnije odgovoriva zamjenska pitanja za ono od njih mnogo nezahvalnije: »Tko je (danas) filozof?«

Tin Fresl

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (student)

**Minervina sova u virtualnom rezervatu –
budućnost umjetnosti i filozofije
u doba umjetne inteligencije**

Umjesto stvaralačkog momenta poiesisa, umjetna inteligencija preoblikuje već dovršena umjetnička djela, udaljavajući se od izvorne aure djela. Reprodukcijska umjetnička djela od strane umjetne inteligencije dovodi do redefinicije pojma autorstva te se otvara prostor za to da umjetna inteligencija postepeno preuzme ulogu autora. Oslanjajući se na Barthesove i Foucaultove ideje o autorstvu, iznesene u djelima *Smrt autora* i *Što je autor*, nastojat ću analizirati status autorstva danas i razmotriti moguća kretanja u budućnosti. Postavit ću pitanje o tome je li umjetnost umjetne inteligencije svojevrsni duh vremena ili Minervina sova (stvaralaštvo i filozofija) već obitava u rezervatu, osuđena na izumiranje.

Prof. dr. sc. Aleksandra Golubović

Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Mudrost, odgoj i odgovornost

U ovom ćemo se izlaganju baviti ulogom mudrosti u suvremenom svijetu i društvu, ili bolje rečeno, njezinim izostankom, a to ćemo učiniti kroz analizu poveznice između mudrosti, odgoja i odgovornosti kao bitnih odrednica današnjeg svijeta u kojem bi one trebale biti dostatno zastupljene, a znamo da su u velikoj mjeri zanemarene i zapuštene. Drugim riječima, imaju minornu ulogu. Stoga nam je namjera izlaganje podijeliti u tri dijela, te ćemo najprije analizirati odnos između mudrosti i vještina i kompetencija; zatim odgoj u odgojno-obrazovnom sustavu koji bi se trebao »preliti« na društvo u cjelini; te odgovornost koja bi u tom kontekstu trebala obuhvaćati odgovornost za sebe same, drugoga i svijet u cjelini. Na kraju ćemo predložiti i neke smjernice kojima bismo se mogli voditi kako bi poboljšali njihov položaj.

Prof. dr. sc. Vlatko Ilić

Fakultet dramskih umetnosti, Univerzitet u Beogradu, Srbija

Filozofija, orijentacija, nastranost

Na tragu fenomenoloških istraživanja Sare Ahmed, u radu ćemo problemski pristupiti pitanju orijentacije koja ne samo da predodređuje naš doživljaj sveta, već uslovljava i njegova tumačenja. U svojoj *Kvir fenomenologiji* (2006), Sara Ahmed ispituje to kako se različiti predmeti zatiču pred nama, u našoj blizini, dok drugi postaju pozadinom, te baveći se nastranom (kvir) orijentacijom, ona posebno naglašava bitnost iskustava dezorijentisanosti, koja od nas zahtevaju ulaganje dodatnog napora ne bismo li se iznova orijentisali u svom okruženju. Polazeći od Badiouovog shvatanja današnjeg doba kao vremena velike konfuzije, nastojaćemo da ukažemo na značaj nastranosti u filozofiji, i to uzimajući u obzir remetilačke efekte nenormativnog (kvir) življenja.

Izv. prof. dr. sc. Ana Jeličić

Fakultet za forenzičke znanosti, Sveučilište u Splitu / Centar za etiku digitalnih komunikacija i algoretiku, Split, Hrvatska

Algoretika – čuvarica istine i odgovornosti u epohi umjetne inteligencije

Digitalna kultura nosi brojne nazive, od kulture odbacivanja do kulture (dez)informacija, post-demokracije i post-istine. Krizu istine uzrokuju agresivna propaganda, lažne vijesti, alternativne činjenice, teorije zavjere i pseudoznanost, koje se šire kanalima društvenih mreža i sintetičkih medija. *Infodemija* ili naježda neprovjerenih i lažnih informacija predstavlja veliki izazov obrazovanju, stvara informacijske poremećaje te doprinosi informacijskoj zagađenosti. Informacijski zagađeni ambijent neistine potiče sklonost prema ignoriranju, poricanju i bježanju od istine odnosno negiranju onoga što stvara nelagodu. To za posljedicu ima kognitivno urušavanje (*brain rot*) te nepovjerenje u znanost i struku (*smrt stručnosti*). Nove vrste informacija i znanja oblikuju algoritmi što stvara nove tjeskobe vezane uz pitanja znanja i istine. Algoretika je nova disciplina koja, u svijetu algoritamske dominacije, proučava uporabu algoritama i umjetne inteligencije iz etičke perspektive te pokušava izgraditi temelje zdrave interakcije čovjeka s digitalnom tehnologijom što može doprinijeti digitalnom blagostanju (*digital well-being*), očuvanju istine i promicanju odgovornosti.

Melita Jerolimov, prof. psih.

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorandica)

Patnja u društvu spektakla

Patnja je imanentni dio ljudske prirode, univerzalni fenomen, intra- i interindividualno različit pa ipak isti. Sve ono što pripada i može pripadati patnji homo sapiensa trajno je otvoreno pitanje. Današnje društvo spektakla hoće živjeti između kolektivističkog i individualističkog, uzimati najbolje od oba, a ne žrtvovati ništa. Cijena su psihički poremećaji. Byung-Chul Han je opisao kako poremećaj izgaranja (engl. *burnout*) u današnjem društvu uspjeha ne ukazuje toliko na subjekta uspjeha koji nije gospodar samog sebe već na društvo kao takvo. Filozofija kao majka psihoterapije iznjedrila je i oblikovala brojne psihoterapijske pravce. Veliki doprinos razumijevanju patnje i njenom utjecaju na razvoj ličnosti dolazi od egzistencijalista bilo u traženju smisla, herojskom podnošenju, bilo kroz transformaciju iz nestajanja u nastajanje. Premda je svaki čovjek jedinstven u svojem postojanju, bivanju i doživljavanju on je ujedno i dio vremena i društveno-političkog uređenja u kojem jest, stoga je potreba promišljanja patnje uvijek multidimenzionalna.

Akademik prof. dr. sc. Mislav Ježić

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, Hrvatska

Tko su božica Athena i njena sova?

Ime božice, grčke Athene, kao ni rimske Minerve, etimološki nije prozirno. Klasični filolozi nastoje iz konteksta u pjesnika opisati što se o Ateni sve pripovijeda, a iz arheologije saznati gdje se je sve štovala. No epski pjesnici, osobito Homer i Hesiod, ne čuvaju više staru religijsku poeziju pa kontekst u njih nije religijski nego pripovjedni i uglavnom slavi junake. Stoga neki atributi, naslijeđeni iz religijskoga pjesništva, nisu u epskim kontekstima više razumljivi. Poći ću od takva atributa koji povezuje Athenu i njenu sovu i potražiti kontekst u kojem se on može razumjeti, kako pomoću poredbene filologije, tako i pomoću grčkih izvora. On će nam otkriti i izvornu narav Athene. Iz razumijevanja izvorne naravi nebesnice Athene moći će se razumjeti i njena povezanost s pameću i mudrošću, koja nam ne bi bila lako razumljiva da nemamo, uz ostalo, i dobro potvrđene vedske usporednice za takvo povezivanje.

Prof. dr. sc. Hrvoje Jurić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Kavez za Minervinu sovu

Znamenita slika koju je Hegel ponudio u *Osnovnim crtama filozofije prava*, rekavši da filozofija kao »Minervina sova počinje svoj let tek u suton«, obično se tumači kao konstatacija, a eventualno i kao savjet, da se filozofi ne »zalijeću« i ne »izlijeću prerano«, e da bi filozofija, kako Hegel također kaže, bila »svoje vrijeme mislima obuhvaćeno«. Je li tome doista tako i treba li tako biti? Drugim riječima, što je filozofija i što je njezina svrha? Na ta ćemo pitanja pokušati odgovoriti potaknuti Hegelovom sentencom i vodeći prema zaključku da se filozofija pojavljivala i još se uvijek pojavljuje u tri vida, odnosno da ima tri usmjerenja: (1) na sustavno, znanstveno istraživanje čovjeka i svijeta te svih fenomena povezanih s time; (2) na samospoznaju i samorazvoj pojedinca; (3) na akciju i promjenu uvjeta ljudskog života. Pritom nećemo, jer ne bi smo smjeli, zanemariti socijalno-ekonomsko-političke, ideološko-svjetonazorske te kulturno-civilizacijske okolnosti u kojima filozofije oduvijek, pa i danas nastaju, razvijaju se i djeluju, što se može formulirati i kao pitanje o kavezu u kojem ona Minervina sova prebiva te o mogućnosti i dužnosti njezina oslobađanja iz tog kaveza, u suton ili ranije.

Jakov Kalajžić, mag. phil.

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorand)

**»Mnogoukost umu ne uči.«
Filozofirati u današnjici?**

U izlaganju se ponovno otvara pitanje što je filozofija i što znači filozofirati. Umjesto da se shvati kao kritičko promišljanje, teorijsko istraživanje ili mnogoukost, predložit će se pogled koji naglašava transformativnost filozofije. Na tragu P. Hadota i u svjetlu platonističke tradicije, filozofija se razmatra kao način života koji preobražava onoga koji filozofira i njegov svijet. Takvo shvaćanje ne isključuje misaonu dimenziju, ali sadrži uvjerenje da filozofija nije potpuna ako ostane samo u apstrakciji. Cilj je pokazati kako i danas, u vremenu krize istine i ubrzanih promjena, filozofija može biti život kao romantično mudroljublje, a ne diskurs čija je korist upitna, a uspjeh nesiguran. Postavlja se pitanje kako stoji s filozofijom spram ostalih ljudskih djelatnosti, ne izgubivši se u svojoj prošlosti i suvremenim disciplinama, nego tražeći dobu svojstvenu filozofičnosti.

Irena Kapović, mag. educ. phil. et mag. educ. philol. angl.

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorandica)

Filozofija i nasilje

Trajno pitanje tolerancije nasilja u svrhu ostvarenja filozofske ideje ili ideologije, od rasprava 20. stoljeća prelilo se i u suvremene rasprave. Dugogodišnje analize čovjekove psihe te njegove sposobnosti racionalnog prosuđivanja nisu uklonile sklonost posezanju za radikalnim rješenjima u kriznim okolnostima. Ozbiljnost problema očitovana je raskidom odnosa između Camusa i Sartrea, jasno izraženom u djelu *Pobunjeni čovjek* i časopisu *Les Temps Modernes*. Problematiku nasilja istražuje i Hannah Arendt u djelu *O nasilju*, razlikujući nasilje i moć, dok Walter Benjamin i Karl Jaspers nude vlastite pristupe etičkom i političkom razmatranju. Uzimajući u obzir filozofske uvide navedenih mislitelja, presudno je u suvremenom dobu nastaviti kritičku raspravu o političkoj ulozi i etičkim granicama nasilja.

Izv. prof. dr. sc. Ivica Kelam

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

**Mogu li filozofi danas mijenjati svijet
ili su samo u službi neoliberalnog kapitalizma?
Kritički osvrt na longtermizam**

U suvremenom društvu filozofija se suočava s dilemom između kritičke društvene uloge i opasnosti da postane instrument legitimacije neoliberalnog kapitalizma. Posebno se to vidi u popularnosti longtermizma – filozofskog pravca koji naglašava moralnu važnost daleke budućnosti i očuvanja ljudske vrste. Premda longtermizam otvara važne teme o odgovornosti prema budućim generacijama, njegova veza s tehnološkim elitama i fokus na apstraktne rizike (npr. umjetna inteligencija, kolonizacija svemira) često zanemaruje postojeće nejednakosti, klimatsku krizu i globalnu nepravdu. Time se opravdano stječe dojam da filozofija, umjesto da bude kritička sila, služi održavanju *statusa quo* i ideološkom opravdanju neoliberalnih struktura moći. No filozofi i dalje imaju potencijal mijenjati svijet ako se usmjere na kritiku dominantnih ekonomskih i političkih narativa, otvaranje prostora za pravednije društvene alternative te aktivno uključivanje u javni diskurs. U izlaganju ćemo naglasiti da je zadatak filozofa ne samo promišljanje budućnosti, nego i konkretna etička intervencija u sadašnjosti.

Dr. sc. Marijana Kolednjak

Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

**Etika istine nasuprot etici zla:
Alain Badiou i zadatak filozofije
u sumraku svijeta**

Izlaganje se temelji na djelu Alaina Badioua *Etika: esej o razumijevanju zla* i poglavlju »Problem zla«. Badiou redefinira zlo ne kao neovisnu kategoriju, već kao perversiju u odnosu na istinu. Identificira tri oblika zla, sva povezana s tzv. »procedurama istine«, a to su izdaja, simulakrum, teror. Odbacuje etiku »poštivanja razlika« i »ljudskih prava« te predlaže etiku vjernosti Istini: biti vjeran događaju koji označava prekid sa *statusom quo*. Smatra kako moderna etika – osobito ona koja operira pojmom žrtve – koristi »zlo« kao ideološki alat kojim opravdava *status quo* i potiskuje mogućnost istinskog političkog djelovanja. Badiouov filozof ne promatra sa strane već postaje subjekt vjernosti istini koja je proizašla iz događaja – on intervenira u stvarnost. Promišljanje zla ne dolazi iz moralističke osude, već kao razmatranje što je pošlo po zlu u procesima istine. Filozofiju poziva na razlučivanje istinskog od lažnog što je suštinski zadatak Minervine sove – ona ne spašava, ali razjašnjava.

Damjan Kovač, mag. theol.

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Situacija iz koje se filozofira

Polazište Jaspersova filozofiranja, radikalno obilježeno pozadinom koju su kreirali Kierkegaard i Nietzsche, jest drama čovjekova (samo) suočavanja na granicama neizvjesnosti i autentičnog izbora, koje se ne može zatvoriti u dogmatičnost, već je čin smjelosti i nutarnje preobrazbe. Tako pojedinac ima mogućnost postajati samim sobom u susretu s vlastitim ograničenostima koje ipak ne poništavaju njegovu temeljnu slobodu pred bitkom. Pitanje istine nije pitanje posjedovanja, nego radije događanja koje preobražava onoga koji ju traži. Filozofija se stoga dvostruko usmjerava: prema bezvremenom bitku i prema konkretnosti povijesnoga svijeta. Ona je živa komunikacija koja namjesto prenošenja gotovih doktrina, koje poznaje i poštuje, radije otvara prostor za istinsko traganje koje se ne zadovoljava pukom apstraktnošću pojmovnosti, tražeći pritom budni život prožet djelatnom odgovornošću.

Filip Krajina, mag. educ. phil. et mag. educ. philol. croat.

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorand)

Pojam svetoga u antropologiji Renéa Girarda

U antropologiji Renéa Girarda, pojam svetoga nije prvenstveno nešto uzvišeno, moralno čisto ili »božansko« u romantičnom smislu, nego je ambivalentna sila, istovremeno i opasna i spasiteljska, koja nastaje iz dinamike mimetičke želje i mehanizma žrtvenog jarca. Svetost nastaje u trenutku kada zajednica, zahvaćena mimetičkim rivalstvom, upadne u krizu. Rivalstvo prerasta u nasilje »svih protiv svih«. Kriza se »razrješava« kada se nasilje spontano usmjeri na jednog pojedinca ili manju skupinu, to jest, žrtvenog jarca. Nakon što se ta žrtva ukloni, bilo ubojstvom, progonstvom ili ritualnom žrtvom, zajednica doživljava mir i red. Ljudi povezuju taj mir s »moći« žrtve i tu se rađa pojam svetoga. Kako bi se spriječila ponovna mimetička kriza, zajednice ritualno ponavljaju čin žrtvovanja. U tim ritualima, sveto se štiti pravilima (tabui, zabrane, svečanosti) kako ne bi ponovno postalo destruktivno. Za Girarda, sveto je ljudski konstrukt nastao iz kolektivnog nasilja i mira koji slijedi nakon njega. To je sila koja spaja strah i obožavanje, a korijen joj je u žrtvenom mehanizmu.

Ema Luna Lalić, mag. educ. phil. et philol. angl.

Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Konsenzus i napredak u filozofiji

U ovome izlaganju bavim se metafilozofskim problemom napretka u filozofiji s posebnim naglaskom na umjereno pesimističan stav Davida J. Chalmersa, prema kojemu filozofija ne postiže značajan napredak zbog činjenice da filozofi, za razliku od znanstvenika, ne postižu konsenzus u vezi istinitog odgovora na temeljna pitanja struke. Takvo gledište se temelji na pretpostavci da je konsenzus filozofa primjeren kriterij napretka u filozofiji, pri čemu se empirijska istraživanja (ankete), koje pokazuju nedostatak konsenzusa, koriste u svrhu kritike filozofije. Međutim, sâm problem istine (prema kojemu se zahtijeva konvergencija) filozofsko je pitanje, što pokazuje postojanje različitih teorija istine (deflacijska, korespondencijska, itd.) u filozofiji, zbog čega je konsenzus nerealistično očekivati. U izlaganju stoga argumentiram da konsenzus nije dobar kriterij napretka zato što onemogućuje legitimno filozofsko neslaganje. Umjesto toga, oslanjajući se na humanističku teoriju filozofije Bernarda Williamsa (2006), predlažem poimanje napretka u filozofiji kao poboljšanja u razumijevanju složenih problema od značaja za ljude.

Dr. sc. Igor Loinjak

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Umjetnost i odraz apsolutne Ideje

U okrilju učenja apsolutnoga idealizma o načinu ozbiljenja apsolutne ideje u apsolutnom duhu, G. W. F. Hegel je naveo tri faze njezina pojavljivanja – kroz osjetilno u umjetnosti, predodžbeno u religiji i pojmovno u filozofiji. Prema takvom shvaćanju, apsolutna ideja se ponajprije razvija unutar svijeta osjetilnosti kroz umjetnost, a onda prelazi u umno rafiniranije oblike kao što su religija i filozofija. Gledajući povijesno-umjetnička kretanja, svjesni smo kako je umjetnička forma u sebi nosila predodžbeni i pojmovni sadržaj te da je najčešće bila u službi naracije predstavljene sredstvima likovnosti. Na idejnoj razini umjetnost već od romantizma počinje dobivati nove epistemološke konture koje postepeno počinju usmjeravati umjetnike prema nešto drugačijim načinima razumijevanja poslanja umjetničkoga genija koji će već u duhu *fin de siècle*-a, a napose pojavom novih umjetničkih pravaca početkom 20. stoljeća, vlastito umjetničko djelovanje zaodjenuti novim ruhom. Pojavom likovnog jezika koji više nije ovisio o potrebi reprezentacije stvarnosti, nego se trudio da likovnim sredstvima predstavi ono duhovno, dogodio se radikalna zaokret u razumijevanju poslanja umjetnosti same. U ovom izlaganju pokazat će se na koji je način ona u 20. stoljeću nadišla Hegelovo etapno i postepeno razvijanje apsolutnog duha ušavši podjednako u sferu religijskog i filozofskog diskursa.

Dr. sc. Anita Lunić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska

**Let iznad algoritamskog gnijezda:
važnost budnosti etike
u zoru novoga dana**

Razvoj umjetne inteligencije (AI) donosi niz složenih etičkih izazova. Stoga je ključno da etika, kao filozofska disciplina, bude konzultirana i prisutna već u ranim fazama razvoja AI alata i tehnologija. I ako filozofija, Hegelovim riječima, započinje svoj let tek u sumrak, važno je da etika bude budna već u zoru *novoga dana*, postavljajući jasne okvire za razvoj, izbor i uporabu umjetne inteligencije, a s ciljem sprječavanja štetnih posljedica, osiguravanja pravednosti i zaštite temeljnih ljudskih prava. Na tragu te osnovne ideje, ovo izlaganje u prvom dijelu skicira etičke izazove povezane s razvojem i primjenom umjetne inteligencije, s posebnim naglaskom na tehnologije koje se direktno tiču (prakticiranja) ljudskih prava. U drugome, središnjem dijelu, razmatramo postojeći regulatorni okvir Europske unije, analizirajući može li poslužiti kao učinkovit model za *odgovornu* i *pravednu* regulaciju upotrebe AI alata. Konačno, u zaključnoj analizi ukazujemo na etičke principe čije bi slijeđenje zahtijevalo reviziju postojećega regulatornog okvira, ali i osiguralo pravednost *novoga dana*.

Dr. sc. Suzana Marjanić

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, Hrvatska

Anarhističke i kritičkoanimalističke knjige filozofa Radoslava Tasovca

Anarhističke i kritičkoanimalističke knjige filozofa Radoslava Tasovca, *Saidif* (1923) i *Saidifovi učenici* (1925), utjecali su na Šegedinovu etiku, životni nihilizam te filozofski pesimizam (Milanja 2009: 183). Prva je sustavnije o tom prvom intenzivnom susretu Tasovac – Šegedin pisala Lucijana Armanda Šundov (2022: 585). Tasovca i njegov utjecaj Šegedin spominje u brojnim razgovorima, ali i primjerice u *Pismu drugu V.*, a njegove ideje o čovjekovoj ljudožderskoj naravi interpolira i parafrazira u *Djeci božjoj* te mu posvećuje pjesmu *Čovjek pred vratima neba*. »Saidif je spoznao užas svijeta. Središte toga užasa je čovjek, koji je inkarnacija proždiranja drugih života, života osobito nevinih, jer sami ne ubijaju: janjad, telad... Nisam se ubio, što je značilo da Tasovčevo učenje nisam doživljavao cijelim svojim bićem. Ali sam pod njegovim utjecajem pošao dalje i otkrio strašnu činjenicu da je život moguć samo ako ubijamo druge živote. Život živi od života... Život je, dakle, zločin, zločin je esencija života« (Šegedin 1997: 177). U izlaganju razmotrit ću navedene prijateljske, estetske i etičke relacije Tasovac – Šegedin.

Doc. dr. sc. Suzana Maslač

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

O krizi slušanja kao egzistencijalnom izazovu – Welteova dijagnoza moderniteta

Koncept »krize slušanja« u djelu Bernharda Weltea bit će polazište ovoga izlaganja. Polazeći od njegove studije *Gespräch ohne Partner: Die Krise des Hörens*, problem se ne interpretira tek kao sociološki ili komunikacijski fenomen, nego kao simptom dubokog antropološkog i teološkog poremećaja u modernom društvu. Welte pokazuje da suvremeni oblici komunikacije – obilježeni dominacijom paralelnih monologa i »govora bez odgovora« – upućuju na gubitak sposobnosti autentičnog slušanja, što odražava šire procese sekularizacije i redukcije čovjeka na funkcionalno biće. U središtu izlaganja stoji teza da je Welteova kritika moderne usmjerena protiv njezine težnje za autonomijom lišenom odnosa, zaborava svetoga te osiromašenja ljudskog iskustva. Pritom se naglašava da njegova analiza ne ostaje na razini dijagnoze, nego u sebi nosi i element nade: mogućnost obnove istinskog dijaloga – među ljudima, ali i u susretu čovjeka s transcendentnim.

Doc. dr. sc. Franjo Mijatović

Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Granice i mogućnosti Kantove metafizike

Glavno pitanje ovog izlaganja je kako je metafizika, nakon kopernikanskog obrata u filozofiji, još moguća. Kant u *Kritici čistog uma* pokušava opravdati znanstvenu metafiziku kroz ideju zora i uma neovisnog o empiriji, no empirijski zor i samosvojnost razuma dovode do proturječja. Sintetičko apriorno znanje ne može pružiti stvarno metafizičko spoznanje. Metafizika time postaje refleksija o transcendentalnoj otvorenosti subjekta prema onome što nadilazi iskustvo. Kantova zamisao o mogućem intelektualnom zoru pokazuje da metafizika nije znanje o nadiskustvenom, nego pokušaj da se opravda sama pretpostavka takvog znanja. Granica spoznaje, shvaćena ne kao negacija, nego kao logička nužnost, postaje temelj njezine mogućnosti. U tom smislu, Kant pokazuje da metafizika može postojati samo kao kritičko samorazumijevanje razuma, tj. kao trajni napor mišljenja da razumije vlastite granice i time sačuva otvorenost prema onome što ih nadilazi.

Dr. sc. Zvonko Miličić

*Franjevačka klasična gimnazija, Visoko / Franjevačka teologija,
Sarajevo, Bosna i Hercegovina*

**»U mraku« osmanske Bosne.
Filozofski uspon
franjevačke Minerve do novog vijeka**

Prilogom su postavljene dvije zadaće: *povijesna* i *sadržajna*. U *povijesnom* pregledu treba se pokazati prvenstveno situacija Provincije Bosne Srebrene nastala padom Bosne pod tursku vlast (1463.) te načini na koje su bosanski franjevci u tim uvjetima uopće organizirali visoko školstvo, u sklopu njega i studij filozofije kao neizostavnu sastavnicu teološkog studija. *Sadržajno* treba obraditi ključne teme *filozofskog* studija na tadašnjim učilištima kao i njihove glavne predstavnike. Analiza tih ključnih filozofskih tema i traktata treba pokazati u kojoj su mjeri bosanski franjevci baštinili *renesansni* duh ostalih europskih učilišta izvan Otomanskog Carstva i pritom darovali upravo toj *civiliziranoj* Europi svoje najbolje filozofske sinove. Tako se pokazuje da je Minerva bosanskih franjevac imala radikalno drugačiji let od cijele tadašnje kršćanske Europe: prekrivena tamom tuđinske vlasti ona nije mogla čekati svjetlo koje ne bi ni došlo, nego njezin let započinje u sumrak, iz mraka vlastite povijesne egzistencije.

Lea Mraz

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (studentica)

Bolje dvogled u ruci, nego sova na grani – postmoderni pogled na filozofiju

Postmoderni obrat, po kojemu uloga filozofije više nije uloviti sovu na grani, nego dvogledom ustanoviti da takve sove nema, određuje se kao obrat od filozofije kao apstraktne i apsolutno pozitivne spoznaje istine prema autorefleksivnoj filozofiji koja takvu spoznaju prokazuje kao *negativno* i prijeteeće *stvaranje* istine i sukladne joj zbilje iz prazne *metafore*. Takva postmoderna filozofija kreće iz suprotnog smjera *rastvaranja* spoznajnih konstrukata i pojmovnih sustava, postavljajući ih ne kao *naknadnu* spoznaju *rješenja*, nego kao zbilji *prethodeće* *generatore* tek naizgled samodanih *problema*. Dovodeći u žarište prijeporni status filozofije kao *djelatne*, cilj je ovog izlaganja, na tragu poststrukturalističkih teorija, ispitati nastupa li postmoderna filozofija *praznih ruku* i *oštrog vida* kao *djelatnost* autodestrukcije *pozitivnog* predznaka osviještenog čišćenja negativnih filozofskih taloga.

Dr. sc. Željko Pavić

Zagreb, Hrvatska

Aurora – Minerva – Aurora

U prilogu se tematiziraju neki aspekti prvofilozofske (metafizičke) i »naknadne« (hermeneutičke) refleksije. Prilog kani pokazati kako svakoj »naknadnoj« refleksiji u temelju leži prvofilozofska intencija spoznaje Prvog. Let u sumrak događa se iz dva razloga, *prvo* zato što se stvaranje/konstitucija bića dovršava s prestankom svjetla, *drugo* zato što samo sova može noću zreti biće kao biće u njegovoj neposrednoj samodanosti koja nije pomućena nikakvim »osjenjenjima« (*Abschattungen*, Husserl) dnevne refleksije. Stoga je taj »naknadni« let u sumrak nužni uvjet spoznaje koja i je i sâma »naknadna«, nikada jednakoizvorna sa spoznatim.

Dr. sc. Danko Plevnik

Karlovac, Hrvatska

Da li bih ponovno studirao filozofiju?

Autor elaborira iskustva studiranja filozofije početkom 1970-ih i prekida studija, kojem se vratio na poziv Branka Bošnjaka. Dvojba u vezi hipotetskog pitanja bi li ponovno studirao filozofiju reflektira se u odnosu na okolnosti dominacije umjetne inteligencije koja u svakom trenutku može pružiti više informacija od bilo kojeg nastavnika filozofije, a jednako tako i na prevlasti parcijalizama kojima se limitiraju teorijski dosezi filozofije. Kurikularno zatočeni u historiografiji filozofije, akademski filozofi posvetili su se ezoteričnom komentiranju komentiranja, previđajući svoju misiju stvaranja filozofa, a ne tek diplomiranih profesora filozofije. Odluka o upisu ovisila bi o studiju filozofije kao sustvalačkog traženja smisla svijeta, a ne tek recipiranju chatbotove sinteze razumijevanja svijeta. Odbio bih učenje filozofije kao scijentifističke dorade ujedinjavanja teorija znanosti.

Prof. dr. sc. Stjepan Radić

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Filozofija kao Minervina sova u kontekstu (sveučilišnog) obrazovanja

Od samih je početaka svojeg postojanja, filozofija osobitu pozornost posvećivala odgoju i obrazovanju. Obrazovanje je tako, slično kao i filozofija općenito, za grčku misaonu tradiciju predstavljalo ne izlaziti već udomaćiti se u sebi. To prije svega znači da proces stjecanja i »procesuiranja« znanja, nakon njegova usvajanja, svoj završetak ima u ljudskoj duši. Obrazovan čovjek, stoga, za filozofijsku tradiciju predstavlja uvijek više sebe-svjesnog pojedinca. Time znanje iz bilo kojeg područja svijeta i života zadobiva jednu sasvim novu dimenziju: ono, na ovaj način, nije niti bi smjelo biti akumulirano već kritički propitano i dalje proživljeno znanje. U nastavku će izlaganja biti govora o Humboldtovom poimanju znanja te će također biti dotaknuta i misao B. Despota o odnosu filozofije i suvremenog sveučilišta. U zaključnim će se izvodima upozoriti na to da bez filozofije nema niti istinskog sveučilišta, jer je ono po svojoj temeljnoj ideji u bitnome filozofično – sveobuhvatno.

Paulo Rašica, mag. educ. phil. et mag. educ. philol. graec.

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorand)

Suvremenost u svjetlu platoničkog pojma vremena

Izlaganje polazi od platoničkog pojma vremena kao pokrenute slike vječnosti. To se poimanje temelji na elementarnom platoničkom razlikovanju onoga što istinski jest, onoga što jest prividno i samo kao nalik onome istinski jesućem, te duše kao onoga što je između tih dviju krajnosti. Razjašnjava se grčki i platonički pojam vječnosti i vremena, te dovodi u svezu s izvedenim razlikovanjem ontoloških razina bitka. Odatle se razlaže geneza vremena iz vječnosti kao odvajanje zasebnog života duše od vječnog života duha. Ispituju se različite mogućnosti vremenitog života kao različite mogućnosti njegova odnosa spram života duha kao njegova iskona. U drugom dijelu izlaganja razjašnjava se pojam suvremenosti i u svjetlu ranije izvedenih razlaganja dijagnosticira se bitno određenje suvremenoga svijeta i navodi glavne fenomene u kojima se ono očituje.

Ivana Reljanović

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (studentica)

Filozofija i paternalizam

Filozofija se često poima kao apstraktna aktivnost rezervirana za određenu skupinu ljudi, a njezini lučonoše kao pojedinci ispred svojeg vremena koji se vode idealima do kojih drugi tek trebaju doprijeti. Takav kontekst prigodan je za paternalizam kao pokroviteljski stav u kojem neki entitet odlučuje u ime drugog u uvjerenju da zna što je za njih najbolje. Povijest pršti primjerima paternalizma, a imuni na nj nisu ostali ni filozofija, ni filozofi – ljudi koji doista mogu savladati silnice vlastita vremena, ali koji, u konačnici, djeluju u njegovu okrilju. Oslonac za raspravu o paternalizmu bit će na izabranim primjerima iz filozofijskog kanona (npr. Platon, Hobbes, Rousseau, Kant, Mill, Nozick itd.), a pitanje će se posebno razmotriti u kontekstu sadašnjeg stanja i budućnosti filozofije.

Izv. prof. dr. sc. Katarina Rukavina

Akademija primijenjenih umjetnosti, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

O kraju umjetnosti: razmišljanja o pristupu Donalda Kuspita

U izlaganju ćemo pobliže ispitati analizu kraja umjetnosti suvremenog američkog likovnog kritičara i povjesničara umjetnosti Donalda Kuspita, koja predstavlja recentniju artikulaciju tog pojma. Kuspit smatra da je s umjetnošću svršeno jer je izgubila svoj estetski smisao. Cilj nam je istražiti dosege Kuspitovog pristupa kroz izbor nekoliko teza iz knjige *Kraj umjetnosti* (2004.), koje je moguće tumačiti kao preciznu dijagnozu našeg doba.

Dino Sačarić

Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (student)

Problem ravnodušnosti: neke filozofske perspektive

U izlaganju će se problematizirati fenomen ravnodušnosti u filozofskoj tradiciji, s naglaskom na dihotomiju stoičkog pojma *apatheia*, koji se razumije u pozitivnom kontekstu kao iskaz moralne autonomije i oslobođanja od strasti, te negativnog shvaćanja ravnodušnosti kod Hanne Arendt, gdje njezin koncept banalnosti zla pokazuje kako zlo upravo proizlazi iz ravnodušnosti i nesposobnosti za kritičko promišljanje. Ravnodušnost je ovdje poistovjećena s odustajanjem od prosudbe, a posljedično i od odgovornosti. Sveopća digitalizacija i globalizacija današnjice postavlja ravnodušnost kao društvenu činjenicu s etičkim, političkim i kulturološkim implikacijama. Stoga će se u konačnici istaknuti uloga filozofije kao discipline koja nudi koncepte, metode i perspektive za kritičku refleksiju te aktivno djelovanje u suvremenom svijetu kada se, više nego ikada prije, ravnodušnost kao izazov postavlja pred čovjeka.

Filip Sinković

Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (student)

Problem svijesti – Plessnerova filozofija između životinja, ljudi i umjetne inteligencije

Izlaganje razmatra problem svijesti analizom dvaju graničnih primjera: fenomena psa *Bunnyja*, koji korištenjem komunikacijske tehnologije pokazuje naznake svijesti, te mogućnosti razvoja svijesti kod umjetne inteligencije. Teorijski okvir analize čini filozofija Helmutha Plessnera, posebice njegova distinkcija centrične pozicionalnosti životinje i ekscentrične pozicionalnosti čovjeka. Pomoću te distinkcije prikazat ćemo zašto životinje, unatoč bogatom osjetilnom životu, ostaju zatvorene unutar svoje neposredne okoline. Komparativnom analizom sa životinjskom, istražiti ćemo svijest umjetne inteligencije koja može simulirati složenu komunikaciju, ali je lišena unutarnjeg, fenomenalnog iskustva. Cilj izlaganja je istaknuti nužnost kritičkog promišljanja i redefiniranja granica svijesti u suvremenom tehnološkom dobu.

Ivan Smiljanić, mag. phil. et mag. hist.

Državni arhiv u Zagrebu, Hrvatska

Svijet modernosti kao svijet privida

Ako bismo povijest filozofije razumjeli kao povijest neizbježnoga procesa odvajanja mišljenja od bitka, onda, konzekventno tome, što dalje ta i takva povijest napreduje, to se uistinu dalje od zbiljskoga bivstvenog svijeta odlazi u prividni ili puko pojavni svijet. Dijalektička raščlamba toga puta nalazi se već i u Platonovu glasovitomu dijalogu *Parmenid*, poglavito u dijelu od njegove šeste do devete hipoteze o onomu Jednom. Takav Platonov formalno opisani put privida kao razdvajanja mišljenja od bitka, hrvatski filozof Marijan Cipra nadopunio je konkretnim sadržajem u svojem djelu *Metamorfoze metafizike*, pretvarajući Platonov apstraktni pojam onoga Jednoga u sadržajem ispunjeni pojam sebstva (sopstva). Tako je Cipra, analizirajući Platonov opis prividnoga svijeta u spomenutim hipotezama, ujedno pojasnio pojavljivanje prividnosti na razini od čovjekova sebstva kao zrcalnoga odsjaja bivstvene cjeline u materiji, preko apsolutnoga subjekta kao apsolutnoga pričina (apsoluta) novovjekovne transcendentalne metafizike, suvremene relativističke empirijske znanosti kao apsurdnoga traganja za istinom uslijed gledanja u puke prividne pojave, pa sve do objave posvemašnjega nihilizma i odgovarajuće mu neautentičnosti kao temeljnoga izraza čovjekove moderne egzistencije.

Dr. sc. Barbara Stamenković Tadić

Callegari – talijanska škola mode i dizajna, Zagreb, Hrvatska

Poezija kao Minervina sova: estetska istina, vizija čovjeka u doba umjetne inteligencije, pedagoška zadaća

U doba umjetne inteligencije i post-istine otvara se temeljno pitanje: može li filozofija, zajedno s umjetnošću, oblikovati prijeko potrebnu viziju suvremenog čovjeka? Izlaganje ukazuje na poeziju kao oblik mišljenja i pedagojski čin koji, kao intrinzično ljudska djelatnost ukorijenjena u ranjivosti i iskustvu smisla, oblikuje kritičkog subjekta sposobnog nositi se s izazovima budućnosti. Polazeći od eseja Louise Glück *Proofs and Theories*, Heideggerove teze o »pjesničkom prebivanju čovjeka na zemlji« i Gadamerova uvida u poeziju kao događaj istine, izlaganje povezuje kritičku pedagogiju (Freire, Giroux, Rancière) sa suvremenim raspravama: o ontologiji i AI-ju (Floridi, Bostrom), post-humanizmu (Haraway, Braidotti), etici ranjivosti (Butler, Nussbaum, Carel) i novim ontologijama subjekta (Latour, Viveiros de Castro). Pokazuje se da tehnološka zora čovječanstva nije sumrak filozofije i književnosti, već trenutak njihova novog uzleta prema novoj viziji čovjeka kao relacijskog, ranjivog, pluralnog i empatičnog bića.

Dr. sc. Filip Martin Svibovec

Zagreb, Hrvatska

Filozofija kako je vidi Nikolaj Berdjajev

Cilj je ovog rada istražiti i prikazati kako filozof Nikolaj Berdjajev vidi filozofiju. Berdjajev u nekoliko navrata piše o »filozofiji« kao filozof koji promišlja o filozofiji kao takvoj, njenoj naravi, značenju, položaju unutar znanosti i odnosu s drugim disciplinama, onome što filozofija za njega jest, kako on vidi filozofiju vlastitim očima. Filozofija je za njega način života, u kojem se ljudi susreću kreativno-stvaralački u zajedništvu, razmjenjujući ideje, misli, pa čak i cijele svjetove. Ona je povezana s čovjekom, s istraživanjem dubine ljudskoga duha, s čovjekovim promišljanjem o vlastitoj egzistenciji i kreativnošću koja se obavlja u slobodi bivanja i izražavanja. Uzimajući to u obzir, razmatranje o tome kako Berdjajev vidi filozofiju može poslužiti u osvjetljavanju onih vidova filozofije kojima se bave filozofi, a koji su manje istraženi.

Doc. dr. sc. Matija Mato Škerbić

Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

**Urbana glazba kao metodički resurs
u nastavi filozofije i etike:
primjer pjesme »Svi smo pozvani« grupe Replica**

Nakon donošenja novog Kurikuluma nastavnog predmeta Filozofija za gimnazije (MZO) 2019. godine, došlo je do značajnih promjena kako za samu Metodiku nastave filozofije (Golubović 2017, Pranjić 2013), tako i za nastavnike na čiju se ulogu i važnost stavio dodatan naglasak. S jedne strane, nastavnicima je dana znatno veća sloboda u kreiranju izvedbenih kurikuluma, izboru sadržaja, naslovljavanju nastavnih jedinica te u izboru metoda i pristupa u izvođenju nastave. S druge strane, nastavnici, osobito oni početnici, suočeni su s nedostatkom konkretnih smjernica i primjera koji bi im pomogli u planiranju i realizaciji nastave. Nakana je ovog rada pokazati kako hrvatska urbana glazba može biti vrijedan metodički resurs u nastavi filozofije i etike, pružajući nastavnicima pomoć u osmišljavanju novih, kreativnih i relevantnih nastavnih postupaka. Premda se u udžbenicima filozofije i etike povremeno spominju primjeri iz urbane glazbe – poput izvođača Elemental i Ramirez, ovaj rad ima cilj ponuditi razrađen metodološki okvir za konkretnu primjenu u nastavnom procesu. Tako, kroz analizu teksta glazbenog broja »Svi smo pozvani« grupe Replica (Croatia Records, 2011), pokazat će se ilustrativan primjer vršenja problematiziranja kao metodičkog postupka uvođenja u filozofsko mišljenje (Marinković 2008).

Dr. sc. Bernard Špoljarić

Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Sloboda čovjeka i oslobođenje čovječnosti

Pojam čovjeka ima dvostruko značenje: označuje pojedinačno duhovno-tjelesno biće pripadno vrsti čovjek, ali i ideju koja izražava ontološki shvaćenu bit čovjeka. Iz toga slijedi kako je bit čovjeka nužno slobodna, dok je pojedinačni čovjek slobodan onda kada njegovo djelovanje ozbiljuje mogućnost biti čovjekom. Ukidanje slobode čovjeka s obzirom na pojam biti čovjeka predstavljaju svi pokušaji binarnih nomenklatura, na tragu znanstvenog naziva *homo sapiens*, a koje određene modom vremena naglašavaju tek jedno od mnogih naličja osobite naravi čovjeka. Povijesno gledano, problem ne leži u slobodi samoj, nego u pravu pojedinačnog bića na status čovjeka s obzirom na vlastita posebna obilježja. Zadaća filozofije je oslobođenje čovječnosti uspostavljanjem uvjeta mogućnosti ozbiljenja biti čovjeka usprkos prirodnoj i društvenoj primoranosti koje, reducirajući čovjeka, ukidaju i slobodu čovjeka.

Prof. dr. sc. Sonja Tomović-Šundić

Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, Crna Gora

Filozofija smisla i razumijevanje budućnosti

U radu se analizira međuzavisnost između filozofske težnje za razumijevanjem smisla postojanja i naše sposobnosti da zamišljamo – oblikujemo budućnost. Polazeći od ključnih nalaza egzistencijalističke filozofije razmatra se kako su različiti filozofi od antičkih mislilaca do savremenih autora definisali pojam smisla i na koji način je to poimanje uticalo na shvatanja njihove vizije budućnosti. Posebna pažnja je posvećena uticaju velikih utopija u filozofskoj tradiciji, zatim uticaju nihilizma, egzistencijalizma, transhumanizma, o tome šta budućnost može (ili treba) da bude. Rad nastoji da ukaže da je pojam smisla kompleksan, dinamički koncept koji se mijenja u skladu sa društveno-istorijskim okolnostima i duhovnom situacijom vremena. Takođe da se pokaže kako se kroz filozofsku refleksiju budućnosti otvaraju važna pitanja, prevashodno o odgovornosti, slobodi i svrsi, koja ostaju centralna u promišljanju i predviđanju o onom što dolazi.

Matea Tunjić, mag. educ. phil. et mag. educ. philol. lat.

Humanistička gimnazija, Zagreb / Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorandica)

Marsilije Padovanski: sumrak srednjeg vijeka

U fokusu istraživanja srednjovjekovne filozofije najčešće se nalaze ontološka, metafizička i teološka pitanja, a praktička se grana filozofije promatra kroz prizmu prvobitnih pitanja. Naime, ovaj se svijet shvaća kao produžetak onoga svijeta, a glavni je čovjekov cilj kroz ovozemaljsko dostići onozemaljsko blaženstvo. Sve ostalo, moral, život u zajednici, državi podređeni su tome, a svime upravlja Bog, čiju volju slijedi i provodi Crkva. Stoga je srednji vijek skoro na svim razinama obojen kršćanstvom, a usto je u filozofiji vidljiv i antički utjecaj, posebno Aristotelov. Ti su utjecaji vidljivi i kod srednjovjekovnog filozofa i liječnika Marsilija Padovanskog (o. 1275./1280. – 1342.). U svojem *Bratitelju mira* Marsilije donosi nešto drukčiju političku teoriju od svojih prethodnika, u kojoj se naziru odgovori na tadašnja društvena pitanja. Stoga će ovo izlaganje nastojati dati uvid u Padovančev pogled na tadašnji svijet, navodeći njegove ideje nastale u sumrak srednjeg vijeka, kasnije jasno vidljive pod sjajnim suncem novovjekovlja.

Izv. prof. dr. sc. Zoran Turza

Katedra za teologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Je li Žižekovo tumačenje kršćanskog ateizma dovoljno radikalno? Kritička analiza

Žižekova interpretacija kršćanskog ateizma udaljuje se od klasičnog pristupa radikalne teologije (Althusser, Hamilton, Caputo) te svoje glavne argumente nalazi u Hegelu, Lacanu i Marxu. Pozicionirajući se time unutar područja filozofije religije, njegov pristup na originalan način oslobađa subverzivni karakter koji kršćanstvo ima u sebi tako što radikalno interpretira smrt Boga. No, njegova »ateistička pneumatologija« ili materijalističko razumijevanje Duha Svetoga otvara prostor za pitanje: nije li takva interpretacija ipak na kraju nedovoljno radikalna u odnosu primjerice na Nietzscheovu ili Vattimovu? Zbog toga što inzistira na Duhu Svetome kao kohezivnoj snazi zajednice koja živi na sjećanju na umrlog Krista omogućava hegelijansku sintezu koja interpretaciju vodi prema pitanju nije li svoju materijalističku interpretaciju time ipak učinio ranjivom. Time se otvara i pitanje ne predstavlja li u takvoj interpretaciji kršćanskog ateizma inspiracija Hegelom u Žižekovom kršćanskom ateizmu zapravo kamen spoticanja, a ne temelj na kojem ga se može izgraditi?

Prof. dr. sc. Dafne Vidanec

Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Hrvatska

**Propit(k)ivanje i evaluacija didaktičko-pedagoških
standarda u nastavnim procesima
usmjerenim prema radu s djecom s teškoćama:
etičko-aretaičko-onto-logička perspektiva**

Tema didaktičke inkluzije, bez obzira na obrazovni »stupanj obrazovanja« u zadnjem je desetljeću uzela veliki zamah (npr. Julia Frohn, 2024.). Međutim, kvantitativni element, s obzirom na pitanje zastupljenosti te teme u javnom, bilo tuzemnom ili inozemnom diskursu, a kada je riječ o inkluzivnoj nastavi, pobliže, o integraciji učenika s teškoćama (engl. *disability*) nije, smatramo, vjerodostojni argument koji ide u prilog kvalitativnom aspektu te rasprave. Drugim riječima, u ovom elaboratu želimo zastupati i argumentirati stav prema kojem je pedagoška inkluzija postala primarnim obrazovnim izazovom i diskurzivnim mehanizmom, a zahvaljujući političkoj i znanstveno-tehnološkoj progresivnosti u našem dobu. Rad s djecom s teškoćama u razvoju je odjek intelektualnog napretka ponajprije u polju pedagoške gnoseologije, a osnažuje ga kooperativa između organizacijske politike neke države i visokih tehnologija. Prema Martinu Heideggeru, rekli bismo da je pitanje pedagoške inkluzije nadošlo s probojem i napretkom tehnike (Heidegger, 1927.; 1963.). No taj »onto-logički« moment u diskursu o pedagoškoj inkluziji ima temelje u aretaičkoj koncepciji države opisane u VII. knjizi Aristotelove *Politike* – mjesto je epistemički dvojbeno. Istovremeno ta dvojba predstavlja dijalektički antipod suvremenom pristupu pedagoškoj inkluziji. Spomenuta koncepcija će se izložiti na relaciji Aristotel – Descartes – Heidegger – normativnost i legislativa EU.

Izv. prof. dr. sc. Iris Vidmar Jovanović

Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Filozofija i suvremeni društveni izazovi

Moj je cilj ovdje analizirati doprinos filozofije u suvremenoj potrazi za znanjem, posebno u onim domenama koje traže konkretna rješenja političkih, ekonomskih, ekoloških i sličnih pitanja. Ovome problemu pristupam uzimajući u obzir kritiku koja se često upućuje filozofiji, a to je njezina navodna nemogućnost da doprinese rješenjima realnih problema zbog sveprisutnog nesuglasja u svojim teorijama. Uzevši u obzir tako sveprisutno nesuglasje, zanima me što nam to trajno neslaganje među filozofima govori o samoj filozofiji i njenoj mogućnosti da doprinese rješavanja konkretnih društvenih izazova. Moja analiza pokazuje da postoje određene granice filozofskog istraživanja, ali da se te granice mogu prevladati, pod uvjetom da su filozofi spremni surađivati s drugim znanostima. Međutim, za razliku od nekih prigovora ovom stajalištu, moj zaključak nije da bi time filozofija postala drugorazredna ili beznačajna. Naprotiv, njezin jedinstveni doprinos rješavanju gorućih društvenih izazova leži u sposobnosti da generira pitanja koja zahvaćaju društveno, intelektualno i kulturno važne teme, a koja ostaju neopažena u drugim disciplinama.

Dr. sc. Mirko Vlk

Zagreb, Hrvatska

»Opasni« spomen – potencijal i ograničenja »anamnetičkog uma« Johanna Baptista Metza

U okviru nove političke teologije, Johann Baptist Metz uvodi pojam spomena kao temeljnu kategoriju kritičkog uma koji smjera postati praktičan kao izraz čovjekove subjektivnosti u povijesti. Taj »anamnetički um« nije samo alternativa Habermasovom »komunikativnom umu« nego i odgovor na postmodernistički umor od povijesti. Riječ je o crpljenju iz svakog kulturnog i inog sjećanja koje uključuje refleksiju s ciljem oslobođenja od u društvu ukorijenjene ahistorijske svijesti, jer kritički um ne može ostati nepogođen čovjekovom konkretnom težnjom za pravdom. Metz stoga smjera na temporalizaciju metafizičkih i ontoloških pretpostavki *logosa* filozofije i teologije, ne bi li osjetljivost na rizik zaborava i kulturne amnezije osujetila regresiju na neku inačicu predsokratovskog neoročenog vremena. Isto tako, kroz (ko)memorativnu solidarnost sa zaboravljenim žrtvama, »anamnetički um« priječi odricanje od odgovornosti za društvo i povijest. Ovo izlaganje smjera ispitati kako potencijal tako i ograničenja Metzovog »anamnetičkog uma«.

Marko Vojnić, mag. educ. art.

Tekstilno-tehnološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Glazba kao frekvencije otpora (primjer Crass, Zion Train i 99 Posse)

U vremenu kada se umjetnost često podređuje algoritmu i reducira na proizvod, glazba kao politički čin djeluje kao tiha sabotaža. Kroz primjere bendova/umjetničkih kolektiva Crass, Zion Train i 99 Posse istražuje se kako glazbeni žanrovi poput punka, duba i hip-hopa nadilaze glazbeni žanr te postaju metode kritičkog mišljenja, samoorganizacije i kolektivnog stvaranja. Njihove frekvencije povezuje odbijanje hijerarhije, antiautoritarnost i vjerovanje u mogućnost drugačijeg svijeta. Umjesto zabave nude poziv na praksu, gdje se umjetnost i život spajaju u kulturu otpora.

Ivan Vranješ, mag. educ. phil. et mag. educ. philol. angl.

Pametnom dosta – obrt za edukacije, Osijek, Hrvatska

Misaoni patriotizam – hrvatska misao kao dio protuteže višerazmjernoj dekadenciji

Površno poznavanje povijesti dovoljno je za navesti prošle primjere koji su prilog ideji da je, u okviru grupe ljudi iste narodnosti, oslanjanje na vlastita misaona dostignuća i mogućnosti dio temelja na kojem počiva narodni identitet te grupe. Iz hrvatske povijesti ističu se djela Marulića i Zoranića na narodnom jeziku tijekom osmanskih vojnih težnji, Hrvatski narodni preporod kao isticanje vlastitog identiteta, izdvojenog od onog matične monarhije te Krležin naum da razvije modernu hrvatsku misao koja nije proizašla iz malograđanštine ili tupog oponašanja misli većih europskih sredina. Izlaganje ću započeti prikazivanjem uzroka i simptoma višerazmjerne dekadencije u Hrvatskoj. Zatim ću navesti domaće intelektualne autoritete koji su isticali oslanjanje na vlastitu misao. Izlaganje ću zaključiti opisom i oprimjeravanjem pojma misaoni patriotizam, prijedlog rješenja za navedene simptome.

Izv. prof. dr. sc. Marko Vučetić

Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska

Dijalektički odnos pojedinca i politike

U izlaganju se, na temelju misli H. Arendt, tematizira odnos ontološke samoće pojedinca i političke mnoštvenosti ljudskog svijeta. Iako se u horizontu nedovoljno propitanog mišljenja čovjek određuje kao političko biće, u smislu da političnost proizlazi iz ljudske naravi, ontološkom samoćom se dekonstruira ova pozicija te se politika smješta u prostor u kojem prebivaju ljudi. Pluralnost je stoga temeljna karakteristika politike i tamo gdje se pluralnost negira, politika postaje protuhumana disciplina koja preuzima božanske prerogative u želji stvaranja poslušnog društva. U Platonovom nauku o pravednosti nudi se plauzibilan put razumijevanja skladnog odnosa između ontološke samoće pojedinca (egzistentnog subjekta) i uređene ljudske mnoštvenosti (politike). Pravednost omogućava dobar i sretan život pojedinca, ali, također, dobar, sretan i dostojanstven život društva.

Dr. sc. Dario Vuger

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Čitanje Hegela i čitanje svijeta – Alexandre Kojève o kraju povijesti u Japanu

Ovim se izlaganjem želi rasvijetliti transformacija Kojèveova misaonog stajališta o kraju povijesti koji iznosi ponajprije u svom djelu *Kako čitati Hegela* (1947). Naime, dvanaest godina nakon prvog objavljivanja, Kojève će komentarom revidirati iznesene poglede u svjetlu svog putovanja u Japan koje će u bitnom smislu donijeti radikalnu transformaciju njegova čitanja, odnosno razumijevanja odnosa između Hegelove ideje povijesti i njenog (p)ostvarenja u suvremenom svijetu. Kroz komentar objavljen u dopunjenom izdanju spomenute knjige, Kojève se približava heideggerijanskom stavu o kraju filozofije i zadatku mišljenja koje se u svojem »krajevanju« više ne obrazlaže u temporalnoj već u prostornoj dispoziciji kraja kao krajolika. To ne iznenađuje s obzirom na to da i sam Heidegger svoju post-filozofsku fenomenološku poziciju izgrađuje u (ne)posrednom dijalogu s japanskom duhovnom tradicijom i filozofijom koja se sama razvija prije svega kao recepcija zapadnjačkog intelektualnog projekta na misaonoj prekretnici kroz turbulentno dvadeseto stoljeće.

Prof. dr. sc. Divna Vuksanović

Fakultet dramskih umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Srbija

Minervina sova i algoritamsko ogledalo

Rad razmatra odnos filozofije i veštačke inteligencije, polazeći od Hegelove metafore da Minervina sova poleće tek u suton, tj. da filozofija dolazi prekasno, ali ipak na vreme, kako bi razumela svoju epohu. Filozofija se ovde shvata kao samorefleksija duha vremena, dok se veštačka inteligencija posmatra kao algoritamsko ogledalo koje vraća savremenom svetu njegovu sliku u izmenjenom, tehničkom obliku. Postavlja se pitanje: da li filozofija danas može da misli ono što se već odvija kroz algoritamske prakse i modele, ili je osuđena da zakasni i tek naknadno razume ono što je već prošlo? Istovremeno, rad ispituje mogućnost da upravo zahvaljujući veštačkoj inteligenciji filozofija dobija novo polje delovanja – kritičko promišljanje granica mišljenja, tehnologije i ljudske slobode.

Dr. sc. Ivana Zagorac

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Transformacija svijeta ili subjektivacija subjekta? Obrazovni horizont suvremenog intelektualca

Izlaganje se usmjerava na obrazovni kontekst i pitanje može li se unutar obrazovnog sustava potaknuti stvaranje intelektualca ili je intelektualac beskompromisni kritičar društva koji se razvija obrazovnom sustavu usprkos. Razmotrit ćemo tezu da su nastavnici »transformativni intelektualci« (Giroux). Takav je intelektualac ocrtan kao akter unutar obrazovnog sustava koji djeluje kritički i refleksivno unutar tog istog sustava, nastojeći potaknuti emancipaciju učenika, ali i društvenu transformaciju. Međutim, on ostaje ograničen svojom aktivističkom ulogom i položajem dominacije nad onima koje želi emancipirati. Rad stoga istražuje mogućnost drukčijeg razumijevanja intelektualnog djelovanja, koje proizlazi iz etičke dimenzije obrazovanja kao prostora odgovornosti, subjektivacije i susreta s drugim (npr. Biesta). Takvo poimanje intelektualca ne temelji se na volji za transformacijom, nego na otvaranju prostora za slobodu, nepredvidljivost i ljudsku odgovornost u odgojno-obrazovnom procesu.

Prof. dr. sc. Tomislav Zelić

Odjel za germanistiku, Sveučilište u Zadru, Hrvatska

Let Minervine sove u njemačkom pjesništvu iz hrvatskog pera

Općepoznat je Hegelov stav iz 1820. godine da svrhu mudroslovlja dostižemo jedino kad shvatimo svjetsku povijest i povijest filozofije kao »napredak u svijesti o slobodi« (*Fortschritt im Bewußtsein der Freiheit*), dok na taj način »shvaćamo vrijeme u mislima« (*ihre Zeit in Gedanken erfaßt*). Zadaća mudroslovlja je dakle da shvatimo »ono što jest« (*das, was ist*), jer »ono što jest, je razum« (*denn das was ist, ist die Vernunft*). Zadaća mudroslovlja dakle nije podučavanje o tome kako bi svijet trebao biti jer mudroslovlje uvijek pristizhe prekasno za takvo što, već se kao misao o svijetu pojavljuje tek nakon što je stvarnost okončala određeni »obrazovni postupak« (*Bildungsprozess*). Minervina sova počinje svoj let tek u sumrak. Retrospektivno shvaćamo što je razum i sloboda kroz svjetsku povijest i povijest filozofije. Na toj pozadini u ovom izlaganju istražiti ću shvaćanje razuma i slobode u njemačkom pjesništvu iz hrvatskog pera od 1825. do 1843. godine.

ADRESAR SUDIONIKA I SUDIONICA

Sead Alić

Centar za filozofiju medija i
mediološka istraživanja
Petrovogorska 16a
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: sealic@unin.hr

Josip Berdica

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
S. Radića 13
HR-31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: jberdica@pravos.hr

Luka Bogdanić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: lbogdani@m.ffzg.hr

Marita Brčić Kuljiš

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Poljička cesta 35
HR-21000 Split
Hrvatska
e-mail: mbrcic@ffst.hr

Frane Buljan

Nehajska 20
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: franebuljan@gmail.com

Tomislav Bunoza

Ulica Andrije Hebranga 3
HR-31400 Đakovo
Hrvatska
e-mail: tbunoza.phil@gmail.com

Igor Čatić

Islandska 2
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: igor.catic@fsb.unizg.hr

Barbara Ćuk

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: barbara.cuk@ffrz.unizg.hr

Ivo Džinić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: idzinic@fhs.unizg.hr

Jakov Erdeljac

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: jakov.erdeljac@gmail.com

Igor Eterović

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: igor.eterovic@uniri.hr

Valentino Findrik

Institut za kulturu mišljenja
Vlaška 113
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: valentino@institut-ikra.hr

Tin Fresl

Cvjetno naselje 18
HR–10450 Jastrebarsko
Hrvatska
e-mail: tin.fresl3107@gmail.com

Aleksandra Golubović

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: aleksandra.golubovic@ffri.uniri.hr

Vlatko Ilić

Univerzitet u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS–11000 Beograd
Srbija
e-mail: vlatko.ilic@gmail.com

Ana Jeličić

Sveučilište u Splitu
Fakultet za forenzičke znanosti
Ruđera Boškovića 33
HR–21000 Split
Hrvatska
e-mail: anjelici08@gmail.com

Melita Jerolimov

Selecta savjetovanje
Ivana Gorana Kovačića 11
HR–23000 Zadar
Hrvatska
e-mail: melita.jerolimov@gmail.com

Mislav Ježić

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Trg Nikole Šubića Zrinskog 11
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: jezic.mislav@gmail.com

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: [hjuristic@m.ffzg.hr](mailto:hjuric@m.ffzg.hr)

Jakov Kalajžić

Medveščak 85
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: jakov.kalajzic.jk@gmail.com

Irena Kapović

Vukovarska cesta 114A
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: irene.kapo1612@gmail.com

Ivica Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: kelamivica@gmail.com

Marijana Kolednjak

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110, p. p. 169
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: marijana.kolednjak@ffrz.unizg.hr

Damjan Kovač

Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 244
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: damjan.kovac@unicath.hr

Filip Krajina

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: fkrajina74@gmail.com

Ema Luna Lalić

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: ema.lalic@uniri.hr

Igor Loinjak

Bizovačka 32 E
HR–31220 Josipovac
Hrvatska
e-mail: igor.loinjak88@gmail.com

Anita Lunić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Poljička cesta 35
HR–21000 Split
Hrvatska
e-mail: alunic@ffst.hr

Suzana Marjanić

Institut za etnologiju i folkloristiku
Šubićeva 42
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: suzana@ief.hr

Suzana Maslač

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Preradovićeva 17
HR–31400 Đakovo
Hrvatska
e-mail: suzana.maslac@gmail.com

Franjo Mijatović

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: franjo.mijatovic@medri.uniri.hr

Zvonko Miličić

Franjevačka klasična gimnazija Visoko
Bosne Srebrene 4
BA-71300 Visoko
Bosna i Hercegovina
e-mail: zvonemilicic@hotmail.com

Lea Mraz

Ulica K. Š. Đalskog 13a
HR-49223 Sveti Križ Začretje
Hrvatska
e-mail: lea.mraz2004@gmail.com

Željko Pavić

I. Brlić-Mažuranić 26
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: zeljko.pavic@lzmh.hr

Danko Plevnik

Kukuljevićeva 9
HR-47000 Karlovac
Hrvatska
e-mail: danko.plevnik@ka.t-com.hr

Stjepan Radić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Petra Preradovića 17
HR-31400 Đakovo
Hrvatska
e-mail: stjepan.radic987@gmail.com

Paulo Rašica

Petra Grubišića 6
HR-20000 Dubrovnik
Hrvatska
e-mail: paulo.rasica1@gmail.com

Ivana Reljanović

Matije Gupca 24
HR-32251 Privlaka
Hrvatska
e-mail: ivanareljanovic28@gmail.com

Katarina Rukavina

Sveučilište u Rijeci
Akademija primijenjenih umjetnosti
Slavka Krautzeke 83
HR-51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: katarina.rukavina@uniri.hr

Dino Sačarić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: dsacaric@fhs.unizg.hr

Filip Sinković

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: fsinkovic@fhs.unizg.hr

Ivan Smiljanić

Državni arhiv u Zagrebu
Opatička 29
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: ivan.smiljanic@daz.hr

Barbara Stamenković Tadić

Callegari – talijanska škola
mode i dizajna
Gajeva 6
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: barbara.stamenkovic@gmail.com

Goran Sunajko

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: gsunajko@m.ffzg.hr

Filip Martin Svibovec

Mali Sruki 64
HR–10040 Zagreb
Hrvatska
e-mail: fmsviby@gmail.com

Matija Mato Škerbić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska 83d
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mskerbic@fhs.hr

Bernard Špoljarić

Sveučilište u Zagrebu
Avenija Dubrava 240
HR–10040 Zagreb
Hrvatska
e-mail: bernard.spoljar@gmail.com

Sonja Tomović-Šundić

Univerzitet Crne Gore
Fakultet političkih nauka
13 jula br. 2
ME–81101 Podgorica
Crna Gora
e-mail: stomovic@t-com.me

Matea Tunjić

Fancevljev prilaz 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mtunjic@m.ffzg.hr

Zoran Turza

Hrvatsko katoličko sveučilište
Katedra za teologiju
Ilica 244
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: zoran.turza@unicath.hr

Dafne Vidanec

Veleučilište s pravom javnosti
Baltazar Zaprčić
Vladimira Novaka 23
HR–10290 Zaprčić
Hrvatska
e-mail: dvidanec@bak.hr

Iris Vidmar Jovanović

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: ividmar@ffri.uniri.hr

Mirko Vlk

Dominikanski samostan sv. Jeronima
Trg Riječke rezolucije 1-2
HR-51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: mirko.vlk.op@gmail.com

Marko Vojnić

Sveučilište u Zagrebu
Tekstilno-tehnološki fakultet
Prilaz baruna Filipovića 28
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: bukanojz@gmail.com

Ivan Vranješ

Pametnom Dosta
Žumberačka ulica 41
HR-31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: info@pametnomdosta.hr

Marko Vučetić

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2
HR-23000 Zadar
Hrvatska
e-mail: mvucetic@unizd.hr

Dario Vuger

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Lorenza Jäger 9
HR-31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: dvuger@ffos.hr

Divna Vuksanović

Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS-11070 Novi Beograd
Srbija
e-mail: vuksanovic.divna@gmail.com

Ivana Zagorac

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: izagorac@m.ffzg.hr

Tomislav Zelić

Sveučilište u Zadru
Odjel za germanistiku
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2
HR-23000 Zadar
Hrvatska
e-mail: tzelic@unizd.hr

IZDAVAČ

Hrvatsko filozofsko društvo

ZA IZDAVAČA

Ivo Džinić

UREDNICI

Ivo Džinić, Valentino Findrik, Mira Matijević

KOREKTURA

Valentino Findrik, Mira Matijević

ILUSTRACIJA NA KORICAMA

Staroatenska tetradrahma s likom čuka božice Atene

PRIJELOM TEKSTA I TISAK

GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA

300

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog sustava Bukinet pod brojem 991005914050509366.

ISBN 978-953-164-237-8